

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis, Anni M DC LXXXVII.

*FRANCISCI VVILLUGHBEII ARMIG. DE
Historia Piscium Libri quatuor, jussu & sumptibus
Societatis Regiæ Londinensis editi. Totum opus recognovit, co-
aptavit, supplevit, librum etiam primum & secundum in-
tegrus adjecit Johannes Rajus e Soc. Reg.
Oxonii e Theatro Sheldoniano, 1686. fol.*

TAndem ad nos ex Anglia pervenit desideratus diu liber, & il-
lustrissimæ quidem totoque orbe celeberrimæ Societatis Re-
giæ, cujus auspiciis atque sumptibus in lucem prodiit, muni-
ficientia. Opus tanto Collegio dignum, quo ea Historiæ
Naturalis pars, quæ piscium naturam atque varia genera explicat, ad
eam perfectionem, quanta quidem sperari potest, perducta nunc de-
prehenditur. Neque enim repetita tantum in eo sunt, quæ a clarissi-
mis auctoribus, *Bellonio, Rondeletio, Salviano, Aldrovando, Gesnero,*
Schonfeldio, Clusio, Nierembergio, Marggravio, Borello, pluri-
busque aliis tradita pridem nuperque fuere, ad illustrandam piscium
historiam facientia: sed & novæ quædam piscium species detectæ,
pleræque accuratius descriptæ & a se invicem distinctæ (vitata ta-
men non necessaria specierum multiplicatione, cujus in epilogo ope-
ris *Gulielmus Rondeletius* non obscure, modeste tamen arguitur) om-
nes vero in commodiorem methodum reductæ & nitidissimis ico-
nibus expressæ comparent; ut quid desiderari amplius in hoc Histo-
riæ Naturalis genere possit, nulli videamus. Non uni vero, sed plu-
ribus elegantissimum opus hoc debemus. Et primas quidem par-
tes merito sibi vendicat *Franciscus Willughbejus*, qui ad exemplum
Ornithologiæ seu Historiæ Avium anno 1676 Latino, post & Anglico
Y idio-

idiomate editæ, Ichthyographiam, seu Piscium Historiam a se compositam, inter schedas suas anno ætatis trigésimo septimo nondum impleto defunctus reliquerat. Exornandæ verò illi & supplendæ præcipuam operam impendit laudatus nobis non uno loco *Johannes Rajus*, qui Ornithologiæ etiã edendæ curam olim habuit, & nunc Ichthyographiæ integros, primum nempe & secundum adjecit. Sculpturarum pulchritudinem & piscium vivorum æmula lineamenta *Martino Listero*, sæpius quoque in Actis nostris laudato, accepta ferri debent, ut & descriptiones piscium non paucorum, quas operi inseruit. Iconibus sculpendis sumptus suppeditarunt plures, inprimis vero Illustris Societatis Regiæ Præses *D. Samuel Pepys*, qui tabulas prope sexaginta suis impensis æri incidi curavit. Contulerunt porro operam *D. Tancredus Robinson*, *D. Radulphus Johnson*, *D. W. C. Medii Templi Londini Armiger*, *D. Jacobus Frasier*, *D. Franciscus Aston*, *D. Fredericus Slare*, *D. Edwardus Tyson*, *D. Philippus Skippon*, *D. Petrus Dent*, *D. Samuel Langley*. Museum etiã Societatis Regiæ, cujus descriptionem a *Nebemia Grew* clarissimo viro adornatam sub ipsum Actorum horum auspiciis anno 1682 recensuimus, pisces siccatos non paucos subministravit, a nemine hactenus descriptos. Ita mirum non est, librum cui exasciando tot tantique viri incubuerunt, eam induisse formam, ut *piscinariorum*, quales Cicero Lucullum & Hortensium vocare amabat, nemini non possit esse gratissimus.

Distinctum opus universum est in libros quatuor, quorum primo, ubi de piscibus in genere agitur, hæc *piscis* definitio traditur, quod sit *animal aquatile, pedibus carens, vel squammis vel cute nuda contentum, pinnis natans, in aquis perpetuo degens, nec sponte unquam in siccum exiens*. Unde quisque intelligit, piscium hic nomine non aquatilia quæcunque venire; referri tamen inter eos cetaceum genus seu belluas marinas, tametsi pulmonibus respirent & quadrupedum more coeant, vivosque foetus pariant, partiumque omnium internarum structura & constitutione cum quadrupedibus viviparis conveniant. Agitur inde de piscium partibus, branchiis inprimis, quæ piscibus propriæ sunt & pulmonum ad respirandi usum loco; nisi quod cetacei, ut jam dictum, pro branchiis pulmones habent. Ubi inter alia monetur, Rondeletium aliosque falli, qui pisces omnes, præter cetaceos, renibus & vesica urinaria destitui arbitrantur. Hinc cum de victu, ætate

aliis.

aliisque accidentibus piscium actum esset, divisio eorum Aristotelica, in *cetaceos*, qui viviparorum quadrupedum more pulmone respirant, coeunt, concipiunt, vivosque foetus pariunt & lacte nutriunt; *cartilagineos*, qui ova intus majuscula concipiunt, avium modo, eaque in utero fovent & excludunt, adeoque vivos foetus pariunt, & *spinosos*, qui spinas in carne habent ad eam fulciendam, & ovipari sunt, proponitur laudaturque, sed & emendatur. Nam cum libri hujus auctor Rajus advertisset, cartilagineos in eo cum spinosis convenire, quod branchiis respirent & unicum tantum cordis ventriculum obtineant, ita procedendum sibi existimavit, ut pisces dividat primum in eos qui respirant *pulmone*, & qui respirant *branchiis*, atque hos subdividat deinde in *viviparos* & *oviparos*; distinguatque porro viviparos in *longos* & *latos*, oviparos vero in *planos* seu in latus projectos, & *dorso erecto natantes*. Inde itaque sequentium librorum nata Auctori dispositio. Nam *secundo* de cetaceis piscibus agitur, delphino, phocæna, balæna, orca, & physetere. *Tertio* de cartilagineis piscibus proprie & improprie dictis differitur. Ubi inter alia observat Auctor pag. 48, piscem illum, qui Jonam deglutivit, non ex cetaceo genere, sed *lamiam* fuisse, idque verisimillimum putat, 1. quoniam cetaceis angustior est gula, quam ut integrum hominem deglutire possint. 2. quia in mari mediterraneo, in quod projectus fuerat Jonas, cete rarius inveniuntur, si pro belluis illis marinis viviparis maximis vox illa accipiatur. 3. quoniam piscem illum, in cujus os Herculem insiliisse, & in cujus ventriculo tridui spatio hæsisse veteres fabulantur, canem carchariam fuisse narant, id est, lamiam, aut lamiaæ affinem piscem alium. Agitur & hoc libro de *torpedine*, cujus vis narcotica in dubium primo vocatur, mox *Francisci Redi* auctoritate confirmatur, ita tamen, ut vis ea non mortuæ torpedini, sed vivæ tantum & vigenti vindicetur. *Quarto* eoque prolixissimo libro de piscibus agitur oviparis, quorum plerique spinas in carne habent, & sectione quidem 1. de planis oviparis spinosis qui in latus projecti natant. 2. de piscibus anguilliformibus seu lævibus, lubricis & plerumque oblongis, 3. de piscibus corpore contractiore, vel saltim non admodum lubrico, qui pinnis ventralibus carent. 4. de piscibus spinosis dictis, quibus pinnarum dorsalium radii omnes molles & flexiles sunt. 5. de piscibus spinosis, quibus pinnarum dorsalium radii aliqui sunt aculeati. Subjungitur operi Appendix, quæ pisces

Indiæ orientalis a *Johanne Nieubof* descriptos, nec non supplementa a *Martino Listero*, *Eduardo Tyson*, aliisque communicata exhibet.

LETTERE ECCLESIASTICHE DI POMPEO

Sarnelli, i. e.

Epistolæ Ecclesiasticæ Pompeii Sarnellii, SS. Theol. &
J. U. Doctoris, Protonotarii Apostolici ac Abbatis S.
Homoboni Cæsenatis.

Neapoli, impensis Antonii Bulifonis 1686. 4.

Quadraginta omnino Epistolas complectitur hoc volumen, quod illustri *Magliabechii* liberalitati debemus. Cum vero in paucorum manibus doctissimus liber versetur, ac Italico præterea idioma te, ut legi ab omnibus non possit, conscriptus sit, non gravabimur compluscula ex iis excerpere. Itaque vitandi tædii causa dimidiam ejus partem, eamque priorem, heic recensere, alteram ad proximi mensis acta referre, visum fuit. *Epistola prima* operis totius titulum ab homonymia liberat. *Litterarum enim Ecclesiasticarum* varia genera dari clarissimus Autor observat, inter quæ familiam quasi ducunt literæ *formate*, quas a *forma* seu icone incisa annulo episcopali, quo obsignabantur, nomen traxisse asseverat. Distinguit eas in *κωνωνιακὰς communicatorias*, *ἀπολυτικὰς* seu *dimissorias*, *συστατικὰς* seu *commendatitias*, *paschales* (quibus Romanus Pontifex paschatos diem, de quo ab Alexandrino Patriarcha, qui Astronomiæ studio more gentis suæ diligentius vacare solebat, quovis anno certior reddebatur, Metropolitans intimabat, unde Episcopis, & horum opera singulis ecclesiis innotescebat, testibus *Leone Magno* epist. 64. *Concil. Arelat.* I. can. I. *Carthagin.* V. c. 7.) *encyclicas* porro, *catholicas* (ad universam ecclesiam datas,) *synodales*, *commonitorias*, *tractoriasque*, quibus ultimo loco memoratis Episcopi evocabantur ad concilia, cumque nomen ac dignitas vocati in iis expressa legeretur, statim inde constabat, quo pacto is tractari sive excipi mereretur, unde & Sarnellio iudice, illis nomen. *Formatis* subnectit Pontificales, *decretales* puta, *brevia* ac *bullas*, h. e. chartas bullatas sive, quod idem est, plumbo signatas, quo *bullandi* officio funguntur hodie laici, olim duo Fratres conversi ordinis Cisterciensis, qui ea de causa *Fratres de Plumbo* audiebant. Sequuntur Episcopales

scopales *tractatoria, pastorales, vocatoria, pacifica, pro captivis, privata*, quas Episcopi catholici ad hæreticos, schismaticos paganosve dabant, publicæ communionis ac benedictionis intimatione destitutas, qua dere *Augustinus* epist. 162. Agmen claudunt e Clericalibus *confessorie, rogatorie, festive* seu quibus prosperam dierum festorum transactionem sibi invicem apprecabantur. At ab hisce universis *Literas* suas toto genere differre Sarnellius monet, nec alio jure *ecclesiasticas* inscribi, quam quod res ecclesiasticas pertractent.

Epistola II. stylum clerici nec ad satyram nimis propendere, nec ab antiquorum formulis, barbaris licet, abhorreere debere disputat.

III. Quæsitum fuerat, utrum *D. Antonius Abbas*, (quieremo ac vita excessit A. D. 361. ætatis 105) impluvia, mitra ac pastoralis indutus pingendus foret? Hinc supponit ante omnia, ipsos Apostolos Leviticos Sacerdotes imitatos ac mitra usos esse, ut pote quod de *Jacobo Alphaeo* affirmant Epiphanius hæ. 29. & 78, Hieronymus item de Script. Eccl. in *Jacobo*, de *Johanne* autem Polycrates apud Eusebium H. E. lib. X. c. 4. Ab Apostolis ad Episcopos cum munere mitram devolutam esse, memorat. Monachos vero Abbates ante undecimum seculum ne sacerdotium quidem, multo minus mitram, quæ *Regalis sacerdotii insigne* ex I. Petr. II. 9. Pontificiis appellatur, obtinuisse. Singulare quippe esse, quod Alexander II Wratislao Bohemiæ Regi mitram, dum viveret, gestare indulserit, quodque veteres Neapoleos Reges cum corona virgam quoque, annulum, dalmaticam, mitram sandaliaque acceperint. Ex quo vero anno 1100 Paschali II Pontifice, Concilii Pictaviensis Patres decreverunt (prout vel ex *c. ut Abbates, de temp. ordin.* patet,) *ut Abbates & Decani & Præpositi, qui Presbyteri non sunt, Presbyteri fiant, aut prelationes amittant;* facillime hic illic quorumvis ordinum Abbates a Pontifice pontificalium usum impetrarunt. Vitio id tamen eis vehementer verterunt seculo XII *Petrus Blesensis* ac *Bernardus*, qui epist. 42. ad Henr. Senon. Episcopum: *Quis UNQUAM* (inquit) *probatorum Monachorum tale quid aut verbo docuit aut reliquit exemplo?* Consequitur hæc, Antonium splendido hoc capitis tegmine non fuisse usum, cum nec Sacerdos, nec Diaconus, imo ne Clericus quidem primæ tonsuræ fuerit. More autem ac idiomate Syriaco *Abbas* dicitur, h. e. Pater,

eo quod paterno honore reliqui monachi ipsum persecuti fuerint. Nihilominus picturas veteres, quæ Eremitam hunc mitratum sistunt, nequicquam mutandas esse, pronunciat Noster, tum quod plebi illis assuetæ, aliæ, accuratiores licet, absque scandalo obtrudi nequeant; tum quod Antonius merito fruatur eodem jure, quo *Hieronymus*, qui eo, quod Romæ Ecclesiæ cuidam præfuit, a qua hodie alicui Cardinalium titulus est, cum insignibus pingitur Cardinalitiis, quæ tamen anno demum 1244 Innocentius IV invenit. Eadem ratione Antonio, parenti, magistro, duci, exemplo monachorum omnium ac abbatum, insignia illa deberi, quibus successores ejus ex merito ornentur.

IV. *Canonici* nomen a *Canone* derivat, non quatenus *regulam* notat, quo pacto *Canonicus regularis* mira tautologia laboraret; sed quatenus significat *catalogum*, non librorum quidem sacrorum, aut virorum sanctorum ac canonizatorum, verum Clericorum, qui nomen alicui Ecclesiæ dederant, & pro ministerio suo partem seu sportulam ex oblationibus fidelium habebant. Unde *Canonici*, quorum apud Basilium mentio, Balsamone interprete, sunt *ii, qui in Canone numerantur, scilicet Clerici & Monachi*; *Monachi* puta, ad sacros ordines minores admissi, quod juxta *Decretum causa XVI. q. 1. iis olim non licebat*. Hinc *Nicanum* can. 16: *Sacerdotes, aut Diaconi, aut generatim, qui sunt IN CANONE recensiti*. Confer *Antioch. c. 2. 6. 11. & Chalcedonense* can. 2. Qua de causa *Laodicenum c. 15. Cantores, & Turonense II. can. 20. Lectores* in *Canonicorum* numerum refert. Sicque nomina Clericorum, ordinibus sacris aut communione fidelium privati meritum, *Canone* expungebantur, uti in *Concilio Agathensi* can. 2, & *Augustino* epist. 137 videre est. Competebat igitur *Canonici* nomen *subdiaconis* cæterisque minorum ordinum Clericis. Horum officium erat cantare, adeo ut hoc neglecto beneficio suo exciderent. Neque tamen hoc obstante, deridendum propinat *Sarnellius Prælatum* quendam, qui etymon *Canonici* a *canendo* deduxit. Uti vero iis verbum prædicare, ac sacramenta dispensare non licebat, sed solis majorum ordinum clericis; ita hisce cantu omnino interdicitur c. in *sancta Romana* dist. 92: contra vero exiisdem solis episcopalis senatus legebatur, unde & senatus *Papæ* non ex *Canonicis Lateranensibus*, aut *S. Petri in Vaticano*, sed ex *Cardinalibus*, in *Episcopos, Presbyteros ac Diaconos*

conos distinctis, hodiernum constat. Successu vero temporis Episcopi *Canonicos* in confessus suos sacros adsciscere cœperunt, quapropter nec *Tridentinum* sess. xxiv. c. 12. *Canonicorum collegio Senatus Ecclesie* titulum negare voluit.

V. Docet, *Chorepiscopos* duum olim generum fuisse. Alii enim revera erant Episcopi, qui, cum sua sede ab hæreticis aut infidelibus expulsi essent, in aliam Dioecesin profugerant, ibidemque precibus ab Episcopo obtinuerant, ut ipsis committeretur *Ἰπισκοπή* & cura non *χωρῶς*, *terre*, sed *χωρῶν*, *villarum* quarundam, utque jurisdictionem Episcopalem, non suo quidem, sed Dioecesani vice, nomine ac autoritate exercerent. Canone enim VIII *Synodi Nicenæ I Episcopis a propriis Ecclesiis dimotis* permittitur, *ut alibi Chorepiscoporum fungantur officio*. Huc spectant *Canones octavus Antiocheni*, & *secundus Barcinonensis II Concilii*, quorum illo *Chorepiscopis* *Litterarum Canonicarum seu formatarum conscriptio*, hoc *Ecclesiarum consecratio* permittitur. In concilio Cabilonensi c. 43. vocantur Episcopi vagantes, *sine titulo, sine sede*. Observat heic (post *Cyronium L. I. Obs. c. 13. & Gonzalez in I. V. Decretal. comm. in cap. I. de privil.*) eosdem *Chorepiscopos Scotos* vulgo dictos esse, quia multi id genus homines in Scotia commorabantur. Plerumque erant pauperissimi, cum idem de Episcopis ipsis pateat ex eo, quod in *Chronico Archiepiscoporum Bremensium* memoriae proditur: *In Concilio Lateranensi erant a Papa consecrati Episcopi duo Angliæ & duo Scoti: unus solo equo venerat, alter pedes*. Idem *Chorepiscoporum* nomen dein sibi quoque vindicabant Presbyteri illi, qui Episcopi dioecesani vices in villis ac vicis gerebant, hincque in *Capitularibus Caroli M. vicarii Episcoporum*, in *Concilio Laodiceno can. 57. visitatores dioeceseon* salutantur; & de his Presbyteris intelligi oportet *Canonem 3. Conc. Rbergensis, C. 7. Hispanensis II, Canonem 27. Parisiensis* sub Gregorio IV. & *Ludovico habiti, Can. 44. Meldensis, quantum denique Canonem Concilii Metensis*, ubi *Chorepiscopis functionum Episcopalium exercitio penitus interdicitur*. Hinc in *Concil. Neocas. c. 13. & Niceno I. c. 8. iidem dicuntur, presbyteri ordinati in locum LXX Seniorum*, comparanturque *Archidiaconis ac Archipresbyteris* nostri temporis in *Concil. Augustano cap. 7. in principio*. Prolixius de iis agit in

S. *Damasus* ep. 4. al. 5. *Leonis* Epist. 86. al. 88. *Gelasii* I. Epist. 9. ad Episc. Lucania.

VI. Refellit censuram scioli, quem male habuerat, quod Sarnellius Episcopum quendam *civitatis suae Pontificem* compellaverat. Tuetur se effato Chrysofomi in Pl. XIII. *Hereticum diaboloque similem esse, qui Pontificis nomine Episcopum defraudare ausit.* Quid enim, inquit, si sanctissimum, si summum sacerdotem, summumve Pontificem appellassem? Nam cum omnes fideles *sancti* audiant, Rom. I. 7. XV. 25. 2. Cor. I. 2. Phil. IV. 21. 22. Act. IX. 13. quippini Presbyteri *sanctiores sanctissimique* adeo vocentur Episcopi? Sic sane epistolam inscripsit Liberius Papa: *Dominis sanctissimis & Deo amantissimis universis Episcopis Liberius Episcopus in Domino salutem.* Summi vero sacerdotis titulus, cui conveniat, Augustinus docet: *Quid est (inquit) Episcopus, nisi primus Presbyter, summus sacerdos?* lib. quæst. ex utroque mixt. q. 10. Denique notetur, quomodo de semetipsis loquantur *Conc. Toletani VI* Patres in exordio: *Convenientibus nobis Hispaniarum & Galliarum summis Pontificibus.* Nec angustæ dioceseos Episcopos augustiori ejusmodi titulo indignos esse Sarnellius contendit, ob istud Hieronymi ep. 85. ad Evagrium: *Ubiunque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rbegii, sive Alexandria, sive Tanis, ejusdem meriti est & sacerdotii.* Imo nec Titulares pejoris conditionis esse debere, *Ludovici Card. Arelatensis* suffragio probat. Tandem hæc, quam subnectit, observatio notatu digna videtur, Episcopos sæpe per antonomastiam *Sacerdotes* absque addito dici. Sic enim in officio S. Apollinaris Episcopi Ravennatis preces concipi solere: *Deus fidelium remunerator animarum, qui hunc diem B. Apollinaris Sacerdotis tui martyrio consecrasti, &c.* Econtra simplices Sacerdotes sine Sacerdotis titulo h. m. in Calendario Romano memorari:

14. Jan. *Felicis Presbyteri & Martyris.*

14. Febr. *Valentini Presbyteri & Martyris.*

30. Sept. *Hieronymi Presbyteri & Confessoris & Ecclesia Doctoris.*

VIII. Inquiritur in etymon *Bugie*, h. e. candelabri argentei faceri, cui imponitur candela ardens, ubi Missa a Præsule decantanda est. Vocem Gallia oriundam esse censet Noster. Gallis enim *bougie* cerens est; hinc

hinc candelabro ipsi per meton. contin. pro contento nomen quasi-
tum fuisse. Facile nimirum in Italiam Latinamque linguam vocem
illam irrepere potuisse, cum plerique rituum sacrorum scriptores Gal-
li fuerint, sedesque papalis totis annis 71 Avenione hæserit. *Faldisto-*
rium vero (h.e. fellam *plucatilem*, ex qua Episcopus ad populum fatur,
alias dictam *faldistolium*, *faldistolam*, *faldistolam*; unde si Clarissimi *Du*
Fresne iudicio standum esset, barbara hæc vox ex Germanorum *Salten-*
stul originem duceret,) Sarnellius *Paridem Grassum* secutus, idem esse
conijcit, quod *fandistorium*, fandique locum significare, uti *consistorium*
locum consistendi.

VIII. Probat, Presbyteros virtute ac doctrina insignes, Præsulibus
suis in pretio debere esse.

IX. Quæstionem: *an musica harmonica, tum vocalis, tum instru-*
mental *Christianorum templis eliminanda sit*, ventilat, negandamque
censet, si gravis illa sit, devota ac modesta. Nec de originibus ejus
non agit. Et instrumenta quidem musica primis seculis inter Chri-
stianorum sacra penitus siluisse, agnoscit. At uti Deus (ex *Theodoreti*
sententia) ea hac fini templo suo in V. T. inferri iusserat, ne Judæi, si
suavissimi concentus desiderio tenerentur, haberent, cur ad gentilium
potius templa cum seductionis periculo ititare vellent: ita, cum hære-
tici musica ad illiciendos infirmiores abuterentur, visum fuit, horum
debilitati aliquid dandum, nec illis hac in parte cedendum fuisse. Sic
nimirum *Flavianus* Antiochenus, *Chrysostronus* Constantinopolitanus,
& *Ambrosius* Mediolanensis Episcopi cum primis, *cantibus cantus oppo-*
suere, citaras citaris, veluti pila minantia pilis, (ut cum Nicephoro
Noster loquitur) *inductique sunt expugnandis Novatorum artibus*
chori castrorum.

X & XI. Totus est in corona clerica ad veteres canones refor-
manda, eamque non rasura modo, sed & tonsura indigere, prolixè dis-
putat. Unde in clericos illos censoriam virgulam stringit, qui, cum
capillos circumcirca tondere deberent, ne oculos, aures & collum con-
tingerent, illos nimium promittunt.

XII. Urget canones, quibus constituitur, ut clerici barbam aut
radant penitus, aut æqualiter tondeant. Refert hac occasione, quan-
ta malorum vis ex barba enata, doctissimum Cardinalem Bessarionem
oppresserit. Electus fuisset Papa, ni barba obstitisset, quam promissam

sam & delicate pexam gerebat, quæque rituum Græcorum nimis tenacem eum esse prodebat. Unde Cardinalis Avenionensis ad Collegas dixerat: *nondum barbam rasit Bessarion, & nostrum caput erit?* Imo cum Ludovicus XI Rex Galliarum Bessarionis barbam non sine scommate tetigisset, id adeo ægre tulit, ut ex Gallia Ravennam reversus d. 18. Nov. a. 1472 mœrôte confectus obierit.

XIII. Rationem reddere nititur, cur die Viridium tredecim pauperum pedes lavet episcopus, cum duodecim tantummodo Apostoli fuerint. Altum de hoc dubio silent, quotquot Sarnellius vidit Rituum Ecclesiæ suæ mystagogos. Noverat tamen ex *Ruperti* de Div. Offic. l. V. c. 21, 22. duplicem olim pedum lotionem in Ecclesia viguisse. Primo enim pauperum pedes a *Canonicis*, post *Canonicorum* pedes ab *Episcopo* lotos fuisse. Illud Ecclesiæ nomine fiebat ad imitationem Mariæ, quæ Christum lavit & unxit: hoc vero referebat officium, quod discipulis Christus exhibuit. Hinc Sarnellio conjectura subnata, expertam fuisse Romanam Ecclesiam vertente tempore, unius dieculæ, tot aliis sacris actionibus insumi solitæ, spatium non sufficere ablutionibus duabus distinctis, ideoque binas illas in unam redegisse, ac statuisse, ut ab *Episcopo* XIII pauperes lavarentur, quorum primus Christi ab Ecclesia lavati, reliqui Apostolorum a Christo lavatorum personam sustinerent.

XIV. Usus, antiquitatem, genera *Bireti* seu capitii Clericalis fufius explicat.

XV. Agit de *Berretino* sive minori illo, arctiori nec ullis plicis contracto capitis tegmine, quod sub *Bireto* gestari solet. Mortalis peccati reum judicat, qui Missam celebraturus eo caput tegat, nisi a Romano Pontifice ipsi hoc quicquid est licentiæ, intuitu minus integræ valetudinis indultum fuerit.

XVI. Reliquas habitus secularium Clericorum partes, orarium seu stolam talarem, caligas, zonam, collaria & interularum manicas, pileum, calceosque cum cura considerat, & uti ad canonum normam confici debeant, disserit.

XVII. De *annulo Clericorum* observationes suas affert. Meminit *annuli Piscatoris*, qui effigie Petri piscantis insignis, Papæ proprius est. Ex *Petri Patriarchæ Antiocheni* & *Demetrii ArchiEpiscopi Bulgariae* epistolis concludit, Græcorum *Episcopis annuli usum* prohiberi. At

Romanæ

Romanæ religionis Episcopis competere illum dicit, tum quod sponsæ Ecclesiæ suæ audiant, tum quod infidelibus mysteria obfignare, fidelibus resignare debeant, Abbatibus vi privilegii illius permitti, quo Pontificalium usum adepti sunt. Protonotarii Apostolici titulares extra missam annulo licite utuntur, non item dum celebrant missam, nisi ille gemma destituatur. Clericis nulla dignitate ecclesiastica conspicuis, nullibi annulo utilicet. Annulus annulari dextræ digito in missa, extra missam indici ejusdem manus indi debet. Cæterum *annulum aureum*, Jac. II. 2. memoratum, non digiti annulum esse putat, sed *fibulam auream*, qua vestis constringebatur, quo pacto Exod. XXVIII. dicatur: *stringatur rationale annulis suis*. Fibula enim aurea non nisi honoratissimis uti licebat, juxta *Josephum* Antiq. XIII. 18. 1. Macc. X. 89. XI. 58. XIV. 44.

XVIII. Quamvis in Concilio *Nannetensi*, *Arelatensi*, *Arvernensi*, aliis, Clerico permittatur, ut cum avia, matre, sorore, filia, nepte, uxoreque ad cælibatum conversa, communes ædes incolat, illicitum id tamen videtur *Sarnellio*, quia (uti dicitur *cap. inhibendum, extra de cohabit. cleric. & mulier.*) instigante diabolo etiam in illis scelus frequenter perpetratum reperiatur, aut etiam in pedisequis illarum. Confirmat id multis Patrum dictis, e quibus & hoc, sed *ἀδελφότητος*, est: *erga sexum fragiliorem charitatem exercendam, uti erga animas in purgatorio, quibus auxilium feratur, sed eminus.*

XIX. Probat, Sacerdotem qui ante mediam noctem coenavit, etiamsi postea non dormiverit, licite celebrare missam mane sequenti. Multam hæc lucem affundit *capitulo, si confiterit, extra, de accusationibus*, monstratque Davidem illic memoratum, non quod post pernoctationem, sed quod post crapulam ac noctem in publica taberna transactam missam celebrasset, beneficio suo ecclesiastico excidisse.

XX. Respondet ad quæstionem: *an festivois frondibus templorum porte ornande sint?* Tertullianus de Corona militis c. 13. & de Idol. c. 15. ritum illum a gentilibus mutuo acceptum damnare videtur. Regerit *Sarnellius*, multa vigente Ethnicismo prohibita fuisse, ne gentilibus Christiani consentire viderentur, quæ sublato illo, in honorem Dei tuto ac licite fieri cœperint. Multos etiam gentilium ritus in majorem Dæmonis confusionem gentilibus ereptos, a superstitione purgatos, mysticaque significatione donatos fuisse; id quod omnibus illis

exemplis illustrat, quibus Protestantes ipsi, Romam hodiernum ethnificare probaturi, uti assolent. At magis reverenter de iis sentiens Sarnellius fundamenti loco illa ponit, eandemque de frondibus festivis sententiam ferri postulat. Ac hæc quidem hætenus.

PETRI LEMÉE IN PRINCIPE GALLIARUM Senatu Cognitoris, Forensia quædam Opuscula, Nicolai Lemée, filii, in eodem Senatu Casuarum Patroni notis illustrata.

Parisiis, apud Nicol. le Gras, 1686, in 8.

Libellum hunc non ita pridem ad manus nostras delatum, utut de Leo multa nobis dicenda haud sint, vel ideo tamen tacere nolimus, ne quis audito forsitan ejus titulo ignoraret, quid rerum in eo contineretur aut pertractetur. Cæterum si plane silentii populo ipsum involvere maluissemus, in promptu nobis excusatio fuisset: cum editor ipse in præfatione protestetur, se non adeo in lectoris gratiam hæc in lucem prolata voluisse, quam quidem ut familiæ saltem suæ gratum quid præstaret, ac præsertim fratri Enemundo Lemée, quem instanter id efflagitasse ait, ut hæc quasi domestica vitæ, morum, casuum & fortunæ parentis communis epitome extaret: ac in fine annotationum contestatur, sese id totum Francisco Lemée, uni charo sibi filio superstiti in æternum virtutis avitæ monumentum consecrasse. Quam bene tamen insimul de hisce parentis opusculis posthumis senserit dictus editor Nic. Lemée, exinde apparet, quod fatetur, se, cum eadem nuper nactus perlegisset, tanti ea ponderis ac momenti esse judicasse, ut se non modo hereditatis interversæ reum, sed & filiorum ingratisimum crediderit, si hæc situ aut tineis consumi pateretur, nec in publicam proferret lucem. Jam de opusculis his eorumque tenore ut paucis agamus, sex ea in universum sunt: inter quæ 1, 3, & 4 ejusdem fere sunt argumenti; libelli nempe supplices ad supremum in Gallia senatum seu Parlamentum ejusque Præsidem directi ab autore Petro Lemée, pro impetrando munere cognitoris seu procuratorio, quod longissimo tempore ac vicennii fere spatio ambiit; ubi inter alia pro se allegat, quod majores sui ad tritavum usque, inde a bis centum annis, cognitioni forensi seu officio procuratorum continua

nua ferie operam navarint. Secundum in ordine epistola gratulatoria est ad Hieronymum de Haqueville, cum in senatus istius principem inauguraretur. Quintum exhibet orationem ab ipso in Senatu habitam ad obtinendum salarium a cliente quodam promissum ac deinde negatum: ac sextum denique brevem exostulationem de calumnia auctori a malevolo quodam collega facta. Universa hæc opuscula filius editor subjectis notis aut ornare aut illustrare dignatus est, quibus haud obscure ostendit, se non in bonorum auctorum lectione minus, quam fori tritura versatum esse. De cætero libellus ob stylum non inelegantem lectu haud ingratus est, e quo præterea unum alterumve enotari poterit, quod ad forenses historias ac consuetudines regni Gallicani faciat; v.g. quod ibi locorum togatæ advocatorum militiæ nemo adscribatur, nisi qui juris Romani studio triennium, Gallici vero annum impenderit; quod procuratio forensis Edicto a. 1639 9. Januarii demum venire cœperit, cum antehac merito solum ac labori concessa, nec ut alia Galliæ officia venalis fuisset; quod Medicorum filii dimidium solum temporis alias statuti Medicinæ studio locare teneantur; quod anno 1677 regia constitutione imperatum fuerit, ut omnia Advocatorum nomina, qui per tempora præscripta juris cognitioni rite incubuissent, albo cuidam inscriberentur, & quotannis redeunte Senatu recenserentur ac publicarentur, ad arcendos eo melius indoctos ac inhábiles, ne ulterius irrepererent; narratur tamen infimul, salubrem hanc iustionem hæctenus effectui nondum esse datam. Denique monendum est, tertium ex opusculis prædictis non Latino, ut reliqua omnia, sed Gallico sermone scriptum esse; quod vel ideo rejici non debuisset ait editor, ut autorem non minus eleganter Gallice, quam Latine scripsisse lector comperiret: universa tamen etiam in Gallicum idioma translata esse, ex præfixo Censoris testimonio discimus.

LE VRAY SYSTEME DE L' EGLISE &c.

id est:

D. Petri Jurieu Verum Systema de Ecclesia &
Analyti fidei.

Dordraci apud Th. Goris 1686 in 8.

Systema hoc in tres libros divisum est, quorum primum in Actis
 Snuperi mensis pag. 142 & sequentibus enarravimus, de reliquis
 nunc promissi memores acturi. *Libro* itaque *secundo*, capitibus XXVI
 de autoritate Ecclesiæ & Synodorum tractatur, & ostenditur, infalli-
 bilitatem sive veritatem infallibilem expectandam non esse ab Eccle-
 sia, quia in universali, ut ipsi Pontificii statuunt, non in particulari qua-
 renda esset. Romana autem Ecclesia (ait Autor) nunquam probavit, ne-
 que probare potuit, se esse universalem, & condemnandi alias jus ha-
 bere; imo a Græca & aliis vicissim condemnatur. Infallibilitas ita-
 que non est essentialis conditio Ecclesiæ, neque universalis, neque par-
 ticularis; sed ex gratia divina contingit, aliquam ab erroribus puram
 esse. Porro *universalis Ecclesia* judicare & decidere non potest, ne-
 que congregationem habet, neque tribunal: quis enim monstrare
 potest *universalis Ecclesiæ* decretum? Post schisma illud magnum inter
 Latinos & Græcos, in confesso est nullum fuisse. Antea jam Euty-
 chiani & Nestoriani separati erant, in quorum cœtibus simpliciores,
 qui errorem doctorum non capiebant, salvatos esse, nequit negari.
 Concilium *Nicenum* majori jure, quam ullum aliud *universale* dici
 potest; neque tamentale erat. Multæ enim Ecclesiæ *Novarianorum*
 in Oriente, & *Donatistarum* in Africa, vocatæ ad id non fuerant, quæ
 tamen non in dogmatibus, sed in disciplina dissentiebant. Equivo-
 cum itaque est, cum dicitur: *Ecclesia docet, predicat, instruit*. Hæc
 enim omnia non ab universali, sed particulari fiunt Ecclesia, quæ falli &
 fallere potest. Itaque Christianis licet Ecclesiarum decisa examinare,
 & ab iis, si erronea sint, dissentire; sicut Athanasio uni licuit, ab omni-
 um Ecclesiarum orientalium, *Arianismum* sequentium doctrina disce-
 dere. Interim pro Ecclesiæ universalis decreto quodam haberi potest,
 omnium, licet dissentientium circa quædam, cœtuum *Græcorum, La-
 tinorum, Protestantium, Abyssinorum, Armeniorum, Nestorianorum,
 Russorum*, universalis in præcipuis dogmatibus consensus, (exclusis So-
 cinianis, & Fanaticis, quorum dissensus obstare huic universalitati
 non potest). Illi consensui intra certos fines infallibilitas annexa est, &
 regalæ *Vincentii Lirinensis*, interque eas temporis perpetuitas maxime
 locum habent. Hac enim deficiente nihil agitur, etsi plurium cœtuum
 consensus doceatur. Sic frustra allegari, ait, circa *transsubstantiationem*
 consensum hodiernorum Græcorum aut aliorum, nisi probetur, do-
 gma illud

gma illud ab Apostolorum tempore per omnes Ecclesiæ ætates obtinuisse. Sed consensum in dogmatibus ex Scripturis ortum, & ratione temporis, loci & personarum universalem, infallibilitatem facere, v. g. in articulis *de divinitate Christi, de trinitate personarum, de redemptione, de satisfactione, de peccato originis, de creatione, de gratia, de immortalitate animæ, de æternis peccatorum pœnis*; & sic Socinianorum reprobationem manifestam esse; neque enim hos unquam demonstrare posse cœtus fuisse, qui sua dogmata professi sint. *Cerintum* enim, *Artemonem, Paulum Samosatenum, Photinum*, aliosque nunquam quatuor hominum millium cœtum facere potuisse. Deum utique non ita deseruisse Ecclesiam universalem, ut unanimiter a veritatibus istis capitalibus deficeret, & creaturam pro Deo adoraret. Putat itaque Autor, hunc verum esse characterem articulorum fundamentalium & ad salutem necessariorum, quod nempe unanimiter a Christianis credantur, aut unanimiter rejiciantur. Postremum hoc tamen restringit ad errores, qui fundamentum penitus tollunt; nam qui per superadditamenta illud *infirmant*, non semper ab omnibus rejici fatetur, permittente hoc Deo, quia in cœtu erroribus additis corrupto nihilominus aliqui certo modo & tempore salvari possunt, quod in erroribus primæ classis fieri nequit. His ita (*cap. I.*) præmissis, de potestate conciliorum tractat (*cap. II.*): eo tamen nomine censendos esse non putat conventus Apostolorum; neque concilia ab his instituta esse concedit. Tria autem conciliorum quasi officia seu functiones esse asserit, (1) ut de controversis definiant, (2) ut disciplinam constituent, (3) ut excommunicent sive anathematizent. *Primum* facere, ut consultores religionis peritos; *alterum* ut legislatores; *tertium* ut iudices compromissarios. Ut *consultores*, errare posse, nec jus habere, ut fidei articulos constituent; ut *legislatores & iudices*, non magis infallibiles esse, & auctoritatem habere a populo, qui per modum confœderationis sive associationis decretis ejus, in qua vivit, Ecclesiæ particularis se submisit. De *excommunicatione* pluribus agit (*cap. III.*) eamque juste fieri censet contra eos, qui disciplinæ in Ecclesiâ sociata constitutæ repugnant, aut alia docent, quam quæ recepta sunt. Explicat etiam, quale obsequium decretis conciliorum debeatur, & quis anathematismatum effectus sit, utque non semper salutem homini auferant. Interim etiam injustis decisionibus, si fundamentum religionis non destruant,

struant, pacis causa parendum esse. Hæc a responsionibus adversariorum, ut & eorum qui *Independentes* vocantur, vindicat, quamque potestatem *Reformati* Synodis suis tribuant, ostendit, eam præcipue, quæ licet mentes hominum non cogat, linguas tamen refrenet. (vid. *cap. IV. & V.*) Occurrit & alii difficultati (*cap. VI.*) & monstrat, posse & debere Christianos singulos veritatem, per dogmatum discretionem, agnoscere & amplecti, neque tamen ea cognitione aut fiducia se pro infallibilibus venditare, non magis ac eos, qui Philosophicam aliquam veritatem deprehendunt. Interim (*cap. VII.*) infallibilitatem fidei omnibus fidelibus per gratiam Dei internam contingere, lecta devote, non curiose, Scriptura sacra. Absque gratia autem nihil certi sperandum, & hanc excludentes adversarios in *Pelagii* errorem labi. Hac occasione refert, Reformatos cum *Thomistis* & *Jansenistis* docere efficaciam gratiæ *indeclinabilem, irresistibilem, infallibilem*. Aliam infallibilitatem monet esse *privilegii*, veluti Apostolorum, qualem post illa tempora nemo sibi arrogare possit; aliam *ordinatam*, nempe electorum, ex dispositione gratiæ pie acceptæ. Fatetur tamen, electos ad tempus etiam mortaliter errare posse, sed non perseverare in errore, verum resurgere ex lapsu & salvari. Addit, etsi quilibet fidelis de veritate doctrinæ judicet, non tamen sequi, quod adversarii objiciunt, ac si Protestantes statuunt, quod magis sapiant singuli ex plebe, quam concilium, aut Ecclesia. Fidelibus enim satis esse, si articulos fundamentales noverint, ideoque ignorare posse alios, v. g. *de invocatione sanctorum, & de cultu imaginum*, neque tamen per se absurdum aut impossibile esse, quod unus aliquis, v. g. *Atanasius*, locum quendam S. Scripturæ rectius intellexerit, quam totus Episcoporum confessus. Præsumi quidem pro hoc, sed ita ut probationi in contrarium locus sit. Vide *cap. VIII, IX*. Respondet speciatim (*cap. X*) Maimburgii argumentationi, ab exemplo Synodorum, quas Reformati sequuntur, v. g. *Dordracena*, & ostendit, quo jure hæretici & schismatici ab Ecclesia se separent, vel separare possint, & quod justior & efficacior modus ad errores corrigendos sit verbum Dei, quam autoritas Synodorum. (*cap. XI.*) Refellitur via autoritatis, quam urgent adversarii, ab impossibilitate, & ab exemplo Ecclesiæ ante & post Mosen, item Judaicæ posterioris, dein a praxi Apostolorum, & Ecclesiæ tum plantandæ, tum plantatæ. Vide *cap. XII, XIII, XIV*. Difficultas monstratur (*cap. XV.*)

discus-

discussioſis ſive indagatioſis de *autoritate Eccleſiæ*: ſi enim hæc a laicis fieri poſſit, æque facile fore, omnes alios articulos per viam examinis cognoſcere, imo facilius, quia longe evidentiſſus articuli fundamentales, v. g. *dogma de divinitate Chriſti*, in Scripturis explicantur, quam *dogma de Eccleſiæ*. Ulterius id deducitur c. XVI. & expenditur regula ex Auguſtino aſſerri ſolita, quod credendum ſit, *Apoſtolos docuiſſe ea, quorum origo neſcitur*; & difficultas oſtenditur talia demonſtrandi. Reſpondetur iterum ad *atteſtationes orientalium* ab Arnaldo circa tranſubſtantiationem adductas. *Cap. XVII.* externæ Eccleſiæ Romanæ notæ examinantur, & negatur, ſimplicioribus manifeſtam veritatis & autoritatis fidem per eas fieri poſſe. Poſt hæc *cap. XVIII.* duo adverſariorum principia, per quæ autoritatem Eccleſiæ adſtruunt, directo Autor aggreſſitur, nempe quod putant a *Reformatis* evidentem demonſtrationem articulorum fidei requiri, & quod operationem gratiæ in producenda fide excludere videntur, ideoque ad ſolam autoritatem ſive cæcam obedientiam & credulitatem populum ablegant, *Cap. XIX.* neceſſitatem gratiæ, quæ facit, ut veritas ex Scripturis in mentibus fidelium apprehendatur, demonſtrat, neque nunc poſt Chriſti & Apoſtolorum tempora ad nudam autoritatem dicentium reſpici debere, neque evidentiam mathematicæ demonſtrationis, ſive diſcuſſioſis operoſæ neceſſariam eſſe, ſed ſufficere mediam viam, quam vocat *attentionis*, cui gratia opitulatur. Hoc auxilium gratiæ ex Scripturæ plurimis locis, & ex Auguſtini doctrina probat, & quomodo fides producat, explicat. *Cap. XX.* ad objectiones reſpondet, & duplicem certitudinem, *ſpeculationis* nempe & *aſſenſus* ſive *adheſionis* ſtatuit, & hunc dicit actum eſſe non intellectus, ſed voluntatis. Quod vero ab evidentia demonſtrationis non dependeat fides, *cap. XXI.* pluribus explicat, & *Janſeniſtarum* (inter quos *Nicolius* olim fuit) teſtimonio firmat. Dein *cap. XXII.* examinis modum, quo etiam ſimplices in percipiendis fidei articulis uti poſſint & debeant, exponit, & accuratioſrem quidem diſcuſſioſnem (quam adverſa pars, ut laicis impoſſibilem traducit) nemini ad ſalutem neceſſariam, permiſſam tamen ſagacioribus eſſe oſtendit. Ex tribus itaque viis producendi fidem, *unam*, quam Pontificii ſuadent, ſolius nempe *autoritatis eccleſiaſticae*, nullius eſſe valoris; *aliam operoſi examinis*, non tam fidem, quam Theologicam ſcientiam, (aliquando abſque fide) efficere; *mediam* inter has eſſe, omnibusque neceſſariam, eandemque

tutissimam, *attentionis & applicationis* veritatis revelata, quæ fidem, ac cedente Spiritus S. gratia, operetur. Econtrario viam autoritatis *cap. XXIII.* impossibile & ridiculam esse ostendit, Deumque pati & velle dicit, ut eo quem descripsit modo, etiam sua verba examinentur, idque Christum iussisse, Judæos vero & paganos præstitisse, imo neminem quantumcunque simplicem, ne in Pontificia quidem Ecclesia, sine omni examine sola autoritate motum, credere. Perpetuo itaque sophismate ludere, qui autoritatē cum ministerio Ecclesiæ confundunt; credi enim *per ecclesiam*, sed non *propter ecclesiam*, docente illa, non absolute jubente. *Cap. XXIV.* adversariorum testimonio probat, infideles ad Christianismum se convertentes non per autoritatem, sed per examen ad fidem pervenire. Graviter hac occasione conqueritur de modo violento, quo in Gallia nuper ad conversionem processum est, cum via examinis per librum Episcopi Meldensis, nihil amplius efficeret. De fide puerorum, an ex autoritate parentum, qui Ecclesiam repræsentent, an ex informatione producatur, disputat & *cap. XXV.* characterem veritatis internum sive assensum mentis, parvulis catechumenis tribuit, eumque assensum ex systemate articulorum, non ex singulis nasci docet, neque vero fidem illorum ab autoritate dependere. *Cap. ult.* respondetur ad argumentum, quo imputatur Protestantibus, quasi ex eorum sententia sequatur, esse tempus, in quo Christianus de veritate Evangelii dubitare debeat, quia scilicet nemo autoritati dicentis sive Ecclesiæ, sed Scripturis credere teneatur, itaque ante lectam Scripturam certus esse de veritate credendorum non possit. Negat enim lectionem & examen tale requiri, quale adversarii fingunt, & ostendit ante lectionem jam compendium aliquod doctrinæ Christianæ discentibus propositum esse, ut adeo instructio minime incipi debeat ab articulo, *credo ecclesiam*, sed, *credo in Deum.*

Liber tertius adversus Nicolii librum primum & tertium dirigitur. Monet Autor *cap. I.* Adversarium dum difficultatem examinationis articulorum fidei urget, minime pro Pontificia Ecclesia, sed solum pro hæreticis & atheis aut paganis laborasse. Indicat (*cap. II.*) non rejici a Protestantibus autoritatem ministerialem Ecclesiæ; negat opus esse simplicibus, ut distinctionem inter libros Canonicos & Apocryphos exacte sciant; negat porro a simplicibus requiri, ut confessiones Ecclesiarum a doctis conscriptas intelligant. Notat iterum divinitatem

nitatem religionis non seorsim ex uno, sed ex syntagmate & nexu articulorum percipi (*cap. III.*) Disquiritur etiam de necessitate miraculorum, & statuitur non tam ad probandum, quam ad excitandum facta; nec necessarium esse, (*cap. IV.*) ut simplices de fidelitate versionum Biblicarum certi fiat. Per viam assensus, (*supra Lib. II. expositam*) certitudinem religionis simplicibus acquiri statuit, (*cap. V.*) eisque confusam noticiam idem præstare, quod doctis distinctam & accuratam: articulos rationi incomprehensibiles, v. g. *Trinitatis, incarnationis*, in complexu & syntagmate aliorum facilius percipi & credi. Aliud esse veritatem ipsam credere, quod simplices faciunt; aliud scire & credere ejus probationes & testimonia. Vehementer improbat (*cap. VI.*) durissima adversus Scripturæ intellectum *Nicolii* dicta, illumque, quatenus ad salutem sufficiat, simplicioribus non deesse statuit. Rejicit, quæ de *Socinianorum* contradictionibus objecta fuerant. Addit (*cap. VII.*) quæ sit inter hæreticorum & fidelium persuasionem sive assensum differentia, & ut hæc a gratia divina dependeat. Monstrat (*cap. VIII.*) illusioni per auctoritatem Ecclesiæ non occurri, & quid intersit inter articulos necessarios & non necessarios. Adducit ex *præfatione versionis Nov. Test. a Jansenistis* editæ, eximium pro Scriptura ejusque lectione populari testimonium, & *cap. IX. & X.* deducit, quod simplices & piæ animæ absque auctoritate Ecclesiæ cognoscere possint, quæ ad salutem necessaria creditu, quæque non sint. Monet hanc articulorum distinctionem reformationis tempore ignotam fuisse; simplices vero etiam tunc cognovisse damnabiles in Papatu errores, (*cap. XI.*) De trita illa ex Augustino circa analysin fidei objectione, & quatenus ille ad auctoritatem Ecclesiæ respexerit, prolixè & erudite agitur (*cap. XII. & XIII.*) omnibusque adversariorum oppositionibus respondetur. Postea (*cap. XIV.*) vera unitatis ecclesiasticæ idea repetitur, doceturque internis illam vinculis essentialiter contineri, *unitate fidei, professionis sacramentorum, & ministerii legitimi*, cui per accidens solum accedant *communio externa, consensus in dogmatibus non essentialibus, forma regiminis, consociationis, legum, discipline antistitum*; rejicitur vero externum illud sub capite visibili, id est Pontifice ligamentum. Inde (*cap. XV.*) veros schismaticos esse asseritur, qui in fundamento errant & sacramenta rejiciunt, aut ministerium tollunt. Cæteras scissuras particulares esse, quæ unitatem fidei sive vincula Ecclesiæ universalis non rumpant.

Monstratur etiam, separatione a Papatu facta opus non fuisse, ut majores Protestantium ad alium cœtum, v. g. *Gracum*, sese associarent, sed jus habuisse, ut salvis vinculis essentialibus, cœtum pro arbitrio constituerent. Ita (*cap. XVI.*) non requiri ait, ut cœtus talis numerosus & late diffusus ac visibilis sit; hanc enim qualitatem universali Ecclesiæ, non particularibus competere. Additur in Papatu latere multos, qui erroribus ejus non adhæreant. (*Cap. XVII.*) exprobrationi novitatis responderetur; novam enim non esse Protestantium ecclesiam, sed novam consociationem, cui nec fides nec pietas desit. (*Cap. XVIII.*) dicitur non fuisse necessarium, ut reformatores absolutionem ab erroribus suis in Papatu, obtinere publice debuerint, & quo jure, ordinario aut extraordinario, vocationem suam adepti sint aut exercuerint; modum extraordinarium fuisse ostenditur, & (*cap. XIX.*) populum jus habuisse constituendi ministros. (*Cap. XX.*) statuitur, ordinationem non esse de essentia regis potestatis, & ex Eusebii *Hist. Eccl. lib. IV. c. 19.* adducitur locus, per quem patet laicos prædicandi jus habuisse. Additur, electionem ministrorum hodie successisse juri, quod Levitæ habebant ex nascendi sorte. (*Cap. XXI.*) de jure clavium Ecclesiæ competenti agitur, explicato loco Augustini, ab adversario (ut adducitur) violenter perverso. (*Cap. XXII.*) legitima ordinatio ministrorum in regimine presbyteriali asseritur, & de distinctione inter episcopos & presbyteros tractatur, eamque necessariam non fuisse ostenditur, item quale officium Præsidentis inter presbyteros fuerit. (*Cap. XXIII.*) respondetur ad imputationes schismatis, & speciatim Novatianismi, & in Papatum retorquetur eadem schismatis culpa, ob cultum imaginum & sanctorum, aliosque multos articulos, in quibus a veteri Ecclesia discesse, & nova dogmata induxisse monstratur. (*Cap. XXIV.*) de *invocatione sanctorum* pluribus disquiritur, ut tolerabilis nec idololatrica fuerit prioribus seculis, postea vero quindecim aut viginti punctis aucta & diversa in Papatu exercita fuerit, & adhuc exerceatur. Rejicitur denique; (*cap. XXV.*) jactata unitas Romanæ Ecclesiæ, vinculis callide nexis sustentata, quorum loco sufficere dicitur Protestantibus Scriptura sacra, in iis quæ ad fundamentum pertinent, satis clara. Adfertur exemplum articuli de *satisfactione Christi*, adversus Socinianos.

Appendix operis continet reflexiones sive animadversiones in Librum

brum *Ludovici Ferrandi Parisiensis*, quem sub titulo *Responsi ad Apologiam pro Reformatis*, sive *contra Historiam Parallelam* edidit, quemque nos *Actis Anni 1685. mens. Decembr.* p. 565. inseruimus. Brevis est in animadversionibus hisce Autor clarissimus, tum quod odisse se dicat duplicas triplicasve, quia continuatæ disputationes in cavilla degenerant; tum quod pauca ad scopum scripserit Ferrandus, ommissisque ad quæ maxime respondere debuisset, in locos communes divagatus, & innumeris allegationibus lectionis suæ copiam ostentans, ea tractaverit, de quibus vix quærebatur. Interim quæ pagellis quindecim adversario objicit, non parvi sunt acuminis aut momenti. Duo aut tria saltem paucissimis indicabimus. Ad locum Augustini, ubi damnabile esse dicit monialium non conjugium solum, sed & cogitationem de conjugio, monet vocem *damnationis* raro de æterna damnatione intelligendam esse, sed culpam significare, pœnitentia scilicet expiabilem, sicut *νεῖμα*, quod de viduarum nuptiis agens nominat Paulus 1. Tim. V. 12. Sed hæc grammatica videri possit disputatio. Alia de bona fide & honestate movetur, occasione loci Hieronymi a *D. Jurienu* adducti, de virginibus ita loquentis: *aperte dicendum est, ut aut nubant, si non possunt continere, aut contineant, si nolint nubere.* Regesserat enim Ferrandus, nihil de nuptiis, sed tantum de precibus, ad quas recurrere debeant virgines, scripsisse Hieronymum. At hunc ipsum ejus locum a Ferrando allegatum esse indicatur. Mendacii sive imposturæ crassæ incusaverat Apologistam Ferrandus, quod de *Ignatio Lojola* scripsisset, carceri eum fuisse inclusum, & vix pœnas magistratuuum effugisse. Jam vero ex *Orlandini* Historia Jesuitica testimonia adducuntur, ex quibus manifestum est, revera id Ignatio tum *Salmantica* & *Barcinone*, tum *Parisis* contigisse. Ad Augustini sententiam, qua rigorem Imperatoris adversus Donatistas probat, respondetur, jus illam facere, aut per eam, quæ in Gallia violenter gesta sunt, excusari & justificari non posse, & Ferrandum supplicia dissuadentem, & tamen legitima esse, (quia jam præviderit, quæ mox secuta sunt, Reformatorum persecutiones) pronuntiantem, iniquum & subdolum esse. Atque hæc sunt, quæ ex præsentis opere excerpta duximus, nulli dubitantes, inter hæc etiam repertum iri, quæ diligenter & a nostratibus Theologis mercantur expendi.

ACTA ERUDITORUM
 DE IPSA NATURA DISQUISITIO AD
*Amicum: Authore R. B. Nobili Anglo Societatis
 Regia Socio. Ex Anglico in Latinum traducta
 a D. A. M. D.*

Londini apud Johannem Taylor, 1687. in 12.

Illustris gente & meritis in philosophiam experimentalem *Robertus Boyle*, miratus eorum neminem, qui acute de Naturæ operibus hoc seculo egerunt, de ipsa Natura scripsisse, dignam suo summo ingenio existimavit materiam, si notionem Naturæ veterem confusam & obscuram excuteret, ac rectam ejus loco constitueret. Summam hujus utilissimi tum philosophiæ tum medicinæ studii, per sectiones, quibus constat Disquisitio, exhibemus.

Per primam sectionem *duas accusationes* removet, *unam* quod oppugnans naturam ingratus erga matrem filius esse videatur; *alteram*, quod communi opinioni omnium contraeat.

Secunda octo vocis Naturæ acceptiones vulgares enumerat, eisque magis claras voces aut locutiones surrogat.

Tertia (1) Aristotelicam Naturæ definitionem accusat ut obscuram, eaque non comprehendentem, quæ ejus sectatores ad ideam aut notionem ejus referunt, puta, *an Natura sit substantia, an accidens, aut si substantia, an corporea, an immaterialis; omnia illam, quod ajunt, facere sapientissime, vis maxime compendiosis agere, a fine nunquam aberrare, vigilare ne magno universi incommodo vacuum contingat*, & multa alia (2) Rationes proponit, ob quas Autor nobilissimus vocis Naturæ usum frequentiore vitet, tum quod sit summe ambigua, ac proinde scripta non pauca densis involvat tenebris, tum quod in sacris literis nusquam usurpata eo sensu legatur. Quo posteriori argumento utitur non eo consilio, ut controversiæ de auctoritate Scripturæ in physicis speculationibus se immisceat, sed ad præoccupandum præjudicium, quo quis in religionem peccare eum forte existimet, qui naturæ vocem adeo aversetur.

Quarta ex variis axiomatibus & epithetis, quæ Naturæ vulgo adscribuntur, collectis, ejus notionem vulgarem hanc esse oportere colligit: *Natura est ens sapientissimum, quod nihil facit frustra, quod sine suo*

non

non excidit, quod facit optimum semper inter ea, quæ fieri ab ipsa queunt, idque præstat per vias maxime rectas & brevissimas, neque redundans in superfluis, neque deficiens in necessariis, unicuique operum suorum sui conservandi inclinationem ingenerat, utque in microcosmo, homine scilicet, morborum ipsa curatrix est, sic in macrocosmo, mundo nempe, ejusdem conservandi gratia abhorret a vacuo, quo efficit horrore ut quadam corpora privatas contra inclinationes bonumque, boni publici causa agant. Fatetur nihilominus dubitationem sibi natam, an nomine naturæ ens reale existens in natura sibi imaginari debuerit, an notionalem tantum entitatem quandam, fictitiis iis vocibus cognatam, quas excogitare homines, ut res simul multiplices unius vocis quasi compendium exprimerent; v. g. cum nominant facultatem concoctivam, suctionem & talia. Hoc posterius si assumatur, pronunciat, nullum aliud ab eo, quod homines naturam vocant, redundare ad Philosophum emolumentum, quam quod quidem aliquod inde sermonis compendium oriatur, sed quod ad rem aut causam ejus declarandam prorsus nihil juvet. Quare aptiorem Naturæ conceptum suppeditaturus Auctor, prædistinguit illam in *Universalem* & *Particularem*. Naturam *Universalem* aggregatum appellat e corporibus mundi formam constituentibus, consideratum ut principium, cujus vi agunt patiunturque, conformiter legibus motus ab Auctore Naturæ prescriptis. Quæ ita exponit: *Natura in genere est effectus quidam materie universalis, aut substantie corporeæ universi, spectata ut in presentem mundi structuram & constitutionem efformata, qua omnia, ex quibus constat, corpora apta fiant, que agant in se mutuo, patianturque a se invicem juxta motus leges. Ei Naturæ Universali subordinata Particularis est conventio quadam mechanicarum affectionum, molis puta, figuræ, ordinis, situs, texture, motus localis, mechanicarum scilicet affectionum partium sive sensibilium sive insensibilium, quibus particulare quod constat corpus, in particulari specie, aut denominatione constituatur, quatenus harum omnium affectionum concursus consideratur ut principium motus & quietis, mutationumque eo in corpore.* Ista geminas notiones brevius expressurus, generalem naturam vocat cosmicum mechanismum, h. e. complexionem omnium mechanicarum affectionum, figuræ, molis, motus, &c. ad materiam magni mundi systematis pertinentium; particularem naturam appellat individuum corporis mechanismum, aut corporis mechanismum h. e. essentia-

sentialem modificationem, quo nomine complexionem omnium mechanicarum affectionum in particulari corpore mundi hujus collectarum intelligit. Ac ne miretur aliquis, in descriptione modo allata, hujus mundi fabricam quasi partem fieri notionis naturæ, licet Philosophi plerique æque ac alii loquantur de ea ut plastico omnium corporum mundanorum principio, quasi scilicet corpora hæc ab ipsa fierent, quæ propterea opera naturæ vulgo dicuntur, mutationesque in illis observatæ phænomena naturæ; ait, nihil causæ esse, cur ullum ens architectonicum, si a DEO discesseris, mundi formationi prævium agnoscamus. Ad quod magis declarandum addit, quo modo mundum a DEO factum ratio nostra verosimiliter sibi imaginetur. Ostenso igitur, Naturam ab ejus cultoribus, DEI cujusdam aut certe Semidei loco haberi; antequam rationes indicet, ob quas sibi notio seu res ipsa non minus displiceat, quam frequentior nominis usus, in luculenta Dissertatione præmissa aperit fontem, ex quo tum polytheismus, tum naturæ apotheosis emanarunt, fuisse, quod gentes res corporeas, ac sæpe etiam inanimatas, ut Solem, Lunam & alias stellas contemplatæ sint, tanquam sensu intellectusque præditas, Naturæque & aliis entibus, sive veris sive fictis, ea attribuerint, quæ soli DEO conveniunt.

Sectione V. rationes profert, quibus impulsus Naturæ notionem communem deseruit. *Primam* petit ab insufficienti probatione; *alteram* ab ejusdem superfluitate; *tertiam* ab obscuritate; *quartam* a periculo religioni Christianæ impendente, dum ea, quæ DEO tribuenda erant, ad imaginarium ens, scilicet ad Naturam, veluti ad deam quandam transferuntur; *quintam* tandem ab inconvenientia cum phænomenis quotidianis, e quibus exempli loco proponit ascensionem aquarum in antliis suctoriis, atque earundem in irrigatoriis hortulanorum vasculis sustentationem; corporum gravium ad terram descensum, levium ascensum; anomalias, tum quæ in majoribus etiam universi corporibus accidunt, nimirum terræ motus, diluvia, pestem, cœlestes cometas, maculas in Sole, & alias tales, tum quæ in animalibus ac in hominibus contingunt, quos pilo suffocari sæpe permittat natura illa, quæ vacuum tanto conatu amoliri perhibetur. Quibus inserta est consideratione dignissima resolutio quæstionis, an mundus creaturæque eum componentis, tam perfectæ fiat, quam esse possint?

Sectione VI. diluit argumenta in Naturæ defensionem ducta (1) ab appe-

appetitu corporibus innato locum naturalem, ex quo exciderunt, recuperandi, & in statum naturalem, quem amiserunt, redeundi; quem appetitum affectum esse rebus inanimatis asserit; (2) a distinctione motus in naturalem & violentum, quam adeo perplexam esse monstrat, ut propter eam naturæ notio vulgaris admitti non debeat; (3) a criticis, quæ quibusdam in morbis contingunt evacuationibus, mirisque naturæ conatibus, ut noxios, quibus opprimitur, expellat humores. Quod argumentum cum magni momenti videatur, Autor nobilissimus in eo diluendo pluribus occupatur. Probat autem crises illas non adscribi debere naturæ ceu intelligentiæ cuidam, quæ quasi invigilans ægrotantis valetudini, peccantis materiæ copiam, quam tutissimo potest modo, e corpore ægri extrudat, sed sapientiæ ac ordinariæ DEI providentiæ, quæ se prodit tam mechanismo mundi majoris, quam mechanismo minoris seu corporis humani, juxta præsentem ægri constitutionem spectati. Non negat tamen, DEUM interdum peculiari & occulto modo intervenire in ordinario crissum eventu.

Sect. VII. Axiomata illa generalissima, ubique in Philosophorum scriptis usurpata, ex quibus receptam Naturæ descriptionem componebat Sect. IV. juxta principia mechanica explicat, ac inter cætera de vacuo ac natura morborum medicatrice doctissime disserit.

Sect. VIII. rursus inculcat, naturæ receptam notionem esse deferendam, aut saltem non præferendam mechanicis principiis, ex quibus varia phænomena clare explicari possint. Hinc de hypobesicos hujus & totius dissertationis utilitate agit, tum in philosophia naturali, tum in religione. In Philosophia naturali, ut ejus cultores partim abstineant, ubi possunt, ab ambigua naturæ voce, partim discant, quam inepte & instar rusticorum, Philosophi phænomena corporea ad naturam referre sint contenti. In Religione (1) ad cohibendum non solum gentiles, nimia naturam veneratione prosequentes, sed etiam Christianismi professores quosdam, interque eos Hobbium ejusque discipulos, qui impios gentilium errores sub novorum nominum tegmine nuper induxerunt. (2) ad defendendam divinam providentiam contra eos, qui eam audacter condemnant ob anomalias quasdam physicas, cujusmodi sunt monstra, terræ motus, inundationes, ignium eruptiones, fames &c. Nam juxta philosophiam mechanicam, primo DEUS tanquam agens maxime liberum, mundum creavit, non neces-

fitate, sed voluntate libera; *secundo*, magnum & mirabile mundi atomaton, subordinatasque ejusdem machinas, varios in scopos condidit, quorum quidam spectent præcipue ad corporeas, alique ad rationales creaturas, quorum quidam rationi nostræ pateant, quidam sint impervestigabiles; *tertio*, res ita ordinavit, ut & ipsius opera & actiones signacula quædam attributorum ipsius forent, quibus intellectus sapientiam divinam discerneret; *quarto*, mundum eo modo fabricavit, iis facultatibus instruxit, atque ejus inter partes constantes generalesque constituit leges ejusmodi, quæ propositis ipsi in mundi creatione consiliis melius congruerent, easque leges catholicas, particularesque partes ac corpora ita sibi invicem subordinavit, fabricæque magni systematis mundani originali, ut in omni particulari casu tamdiu tantum privatis ejusdem portionibus consulere, quamdiu earum bonum constitutis a Deo catholicis in universo legibus congrueret, finibusque quos ipse sibi in eo fabricando proposuit, qui bono particularium creaturarum præferendi sunt. Hinc si miracula seponantur, eaque exempla, in quibus providentia magni rectoris universi negotiorumque humanorum specialiter intervenit, rationi conformiter dici potest, Deum cum infiniti sit intellectus, cui omnia simul & semel præsentia sunt, vidisse quid ex legibus ab ipso statutis secuturum foret in omni, quæ esse potest, earum combinatione, atque in omnibus creaturarum circumstantiis. Hæc autem omnia contemplatus cum constituisset corporea inter opera generales statasque motus leges, sapientissimis suis finibus conformes, consonum ipsius sapientiæ videtur præferre, exceptis casibus modo dictis, catholicas leges altioresque fines subordinatis quibusdam, uniformitatemque regiminis, mutationi ejusdem pro quovis rerum eventu. Non debuit itaque a generalibus legibus primum sapientissime constitutis recedere, ut particularium quarundam bono consulere, aut quasdam anomalias præveniret, cujusmodi sunt terræ motus, inundationes, fames &c. Quæ quidem omnia ipsis creaturis noxia sunt, eaque ipse, quæ futura prævidit, ut eclipses Solis & Lunæ, imbrium in mare atque arenosæ loca prolapsum, vi originalis rerum dispositionis futura prævidit, & decrevit seu permisit, utpote congrua cuiuspiam sapientissimorum finium, quos sibi proposuit, qui vel ut Creator Conservatorque universi, vel ut Rector creaturarum rationalium fines sibi proponere poterit,

sive physicos, sive morales aut politicos, quorum plurimi uni forte Deo noti sunt: unde varia phænomena, quæ anomalix nobis videntur, existimare debemus maxime esse congrua secretis iis finibus, de quibus cæci nos mortales idcirco pronunciare non debemus. (3) & ultimo non minimam annotat utilitatem religionis, ut homines inducat ad solvendas Deo directe laudes, gratiasque, tanquam vero & soli creatori Solis, Terræ, aliarumque creaturarum, quæ vulgo *Naturæ* opera dicuntur.

Quemadmodum igitur in aliis omnibus scriptis, ita & in hoc Illustris Anglus multa dixit, ad promovendam solidam philosophiam. Quare nos cum Interprete hujus libelli Anglice scripti Latino, eidem vitam a Deo precamur diurnam & valentem, ut a sublimi ipsius ingenio progressus philosophia majores indies capiat.

VVOLFERDI SENGUERDII PROFESSORIS
*Lugdun. Batar. Philosophia Naturalis. Editio
 secunda, priore auctior.*

Lugd. Bat. apud Daniel a Gaesbeck, 1685, in 4.

Cum elegans hoc opus primum prodiiisset, ejus contenta enarravimus in *Actis nostris anno 1682 mense Martio pag. 83*. Id merito suo ita placuit eruditis, ut pro emtoribus numerus exemplarium non sufficeret. Quare ubi altera ejus editio paranda erat, non contemnendas accessiones fecit doctissimus Auctor, quas nunc indicare non piget.

In præfatione ad Lectorem antliæ pneumaticæ maximæ, nonnullorumque instrumentorum ejus usui inservientium, delineationem & descriptionem præmisit, utpote cujus, nec non experimentorum, quæ ea mediante peraguntur, frequentem deinde mentionem facit.

In ipsa Philosophia Naturali, nullus quidem liber, nec caput novum accessit, attamen doctrinæ de motus migratione a subjecto in subjectum, de requisitis motus ad communicationem, de æqualitate corporum æstimanda, de linea & causa reflexionis, de gravitate, de luce & lumine, de duritie, de mundi possibilis productione, de systemate mundi Cartesiano, de mercurii adscensu descensuque in baro-

scopiis, de causa macularum lunarium, de apparentia cometarum, de aeris gravitate & vi elastica, de iride & pareliis, de aquæ pelluciditate, de modo liquorum gravitatem explorandi, de fluxu & refluxu maris, de metallorum gravitate dignoscenda, de plantis, non solum plenioribus commentariis, sed & novis aut accuratioribus iconibus, explicantur & demonstrantur.

EXERCITATIO GEOMETRICA DE DI-

mensione figurarum, autore Davide Gregorio,

in Academia Edinburgensi Matheseos Professore.

Edinburgi 1684. in 4.

Libelli hujus, quia serius ad nos pervenit, mentionem non prius facere licuit. Autor celeberrimi geometræ Jacobi Gregorii ex fratre nepos, id dat operam, ut patruī vestigiis laudabiliter insistat. Narra- rat quid ab illo fuerit præstitum, tum circa series convergentes, tum cir- ca illas series infinitas, quarum specimen primus publicavit Nicolaus Mer- cator Hofatus, quas postea Neutonus ampliore invento universales reddidit. Statuisse autem Jac. Gregorium, per series istas Geometri- am multo auctiorem reddi, præsertim cum in quavis æquatione lite- rali facile sit seriem infinitam ejusdem radici accommodatam adhibere, & unica cuivis gradui sufficiat. Caterum in adversariis patruī, quæ in manus suas pervenerint, ait exempla quidem hujus calculi, sed ope- randi forma destituta, reperiri. Itaque methodum seriebus produ- cendis aptam sibi fuisse quærendam. Exponit autem primo, quid sint lineæ vel figuræ elementa, & quomodo secundum methodum indivi- sibilium ad dimensionem serviant, idque exemplo infinitarum spira- lium illustrat, idemque ad curvarum longitudines applicat, & ad super- ficies & solida, rotatione genita. Sed quoniam infiniti sunt casus, ubi valor elementi est implicatus, nec ad summam inveniendam aptus, suc- cedaneum est, ut explicetur per seriem infinitam terminorum aptorum; quod exemplis docet, dividendo cum Nic. Mercatore, vel extrahendo radicem cum Neutono. Ubi seriem exhibens pro curva elliptica & hyperbolica, negat earum rectificationem a quadratura talis spatii pen- dere. Exhibet & seriem pro curva logarithmica, & cum arcum circuli ex tangente investigasset, subjicit: *fortassis notatu dignum erit, hinc conse-*

MENSIS APRILIS A. MDC LXXXVII. 197

consequi præstantissimi geometræ Gothofredi Guilielmi Leibnitii circuli quadraturam *Transact. Phil. mens. April. 1681. editam*, quæ in nostris Actis extat mense Febr. 1682. anni. Calculum etiam subjicit pro segmentis secundis sphaeroidum, & de ipsa calculi ratione ad summorum analytarum Wallisii & Newtoni doctrinam sese refert, dimensiones autem figurarum per series infinitas non minus esse geometricas statuit & in suo genere perfectas, quam trianguli aut parabolæ, quoniam simplicissimæ sint, quas rei natura patiatur.

EXEGESES PHYSICO-MATHEMATICÆ

de Momentis gravium, de Vecte, de Motu æqualiter accelerato.

Romæ, ex typograph. Rev. Cam. Apost. 1686, in 8.

Quemadmodum laudandi sunt, qui locupletant scientias: ita illorum quoque non spernenda est industria, qui saltem elegantia quædam dubia proponunt contra sententias receptas. Nam si falsæ sunt istæ, veritas detegitur. Sin veræ & demonstratæ sint, saltem ex solutione dubii nova quædam lux effulget. Primus Nicolaus Tartalea, quantum constat, invenit gravium momenta in planis, sive potius lineis rectis inclinatis, esse reciproce ut ipsas lineas inclinatas, positis gravibus æque elevatis, vel ut Tartalea rem eleganter exprimit: si gravia æque elevata, inter se sint ut ipsæ rectæ inclinatæ, momenta eorum fore æqualia. Hoc postea Stevinus, Galilæus, aliique excellentes viri prosecuti sunt, nonnulli & demonstrationibus varie muniverunt. At doctissimo autori harum exegesum in mentem venit difficultas perelegans, quam in specimine aliquo jam his Actis a. 1684. m. Nov. pag. 511. inserto proposuit, cui responderunt aliquot viri in his studiis versati. Nos judicium nobis non arrogamus, sed integrum lectori relinquimus. Cæterum Autor in harum exegesum prima non tantum receptam sententiam impugnat, sed & novam stabilire tentat: putat scilicet momenta gravium in planis declivibus esse ut angulos, quos plana faciunt ad planum horizontale; momenta autem quibus ipsa plana premuntur, esse ut horum angulorum complementa: idque pag. 24. probare instituit ex eo, quod plano prorsus jacente totalis est pressio, & erecto magis magisque plano, seu decrescente angulo complementi elevationis, continue pres-

sio imminuitur, donec plano prorsus perpendiculariter erecto, simul & angulus complementalis & pressio globi in planum, evanescant. Licet autem non semper alias sequatur, ea quæ simul incipiunt, crescunt & desinunt, esse proportionalia, ut multis exemplis constat, eadem enim ratio & ad sinus angulorum applicari potuisset: videtur tamen æstimatione per angulos Autori placuisse, quod concinne admodum schemati in Actis nostris l. c. exhibitio, quo globus duobus planis angulum rectum facientibus incumbit, satisfacere videatur. Licet alioqui geometriæ in applicatione linearum ad naturam rerum instituta, potius sinuum quam angulorum proportionem cum successu observare soleant. Si vero duo plana, quibus globus incumberet, angulum inter se facerent non rectum, Autor mentem suam nondum explicuit, quomodo pressiones inter ipsa distribuenterentur. Cæterum ex positis porro infert, etiam velocitates, quibus globi in plano inclinato descendere nituntur, fore non reciproce ut longitudines planorum, sed potius ut eorum angulos; non vult adhiberi globos inæquales in momentis gravium investigandis, quia experientia ostendat, globos inæquales non æque velociter descendere, quod tamen alii accidentale & ab extrinsecis ortum censent. In Exegesi secunda de vecte eo usque progreditur, ut neget p. 74. globorum qui funiculis tantum connectuntur, ullum debere considerari centrum gravitatis commune. Et proinde licet centrum gravitatis eorum commune (quod scilicet Geometriæ hætenus tale appellarunt, punctum scilicet quod rectam, centrum singulorum conjungentem, in ratione distantiarum corporibus reciproca fecerit) in planis inclinatis descendere nequeat, negat tamen ea esse in æquilibrio, quod hætenus pro indubitato apud staticos principio habebatur. Quando duo globi in planis inclinatis positi, & funiculo connexi, super trochlea incedente se mutuo sustinent, notat partem virium uniuscujusque globi a plano, partem a trochlea sustineri. Exegesi tertia de motu gravium consentit quidem cum Galilæo circa descensum gravium liberorum, at non circa descensum in planis inclinatis, ut scilicet exegeseos primæ dogmata tueatur.

CASPARIS ZIEGLERI DE EPISCOPIS,
eorumque juribus, privilegiis, & vivendi ratione,
liber commentarius.

Norimbergæ, apud Joh. Hofmannum, 1686, in 4.

Egre

Egregii de *Episcopis* operis, quod celeberrimum & de jurisprudentia sic bonis literis immortaliter meritis Auctor superiori anno in publicam lucem emisit, enarrationem dare *Actis Novembribus* anni superioris p. 568. seqq. cœpimus, quod integram eam exhibere copiosi, quod tractat, argumenti amplitudo & doctrinæ varietas haud permittebant: exorsam igitur tunc telam nunc pertexemus.

Liber *tertius* comprehendit jura episcopalia, quæ primitivæ quidem Ecclesiæ prorsus ignota erant, quod nec Christum nec Apostoli ulla potestate seculari fungerentur. Valde autem mutatum esse Ecclesiæ statum ostendit, priscosque Episcopos multum diversos fuisse ab hodiernis, seu concessione & liberalitate, seu indulgentia & conniventia Principum, sive usurpatione alieni juris in splendidiorem, quam numeris conditio ferebat, locum evedtis. Quo loco receptam explicat distinctionem, qua potestas ordinis a potestate jurisdictionis secernitur; ita ut ad priorem pertinere dicatur potestas docendi verbi divini ac administrandi sacramenta, ligandi, solvendi, ordinandi; ad posteriorem referatur *subjectio ac reverentia*, ab omnibus, qui intra ejus diocesis sunt, præstanda Episcopo, nec non gubernatio omnium Ecclesiæ bonorum, perceptio decimarum, visitatio ac inspectio ædificiorum, curatio scholarum, audientia episcopalis, & quæ hinc alia redundant. Postea hanc potestatem in sua principia resolvit, ac commode declarat, quæ solis Ecclesiæ ministris, quæ item soli magistratui politico, quæ deinceps toti corpori, ex clero, magistratu, populoque constanti, quæ denique ministris verbi ac magistratui simul competant, conjunctimque tribuantur. Hoc demum accommodat ad Principes Germaniæ Evangelicos, quos titulo quasi postliminii jura Episcopalia recuperasse, & illa quæ ordini sacro propria sunt non attigisse docet. Amplius tradit, jus docendi verbum Dei cum primis Episcopis competere, quippe quam docendi facultatem requirat præceptum Christi, & mandatum ac exemplum Apostolorum: quod secuti fuerint antiqui urbis Romanæ antistites, quos conciones habuisse, & diu docendi verbi divini partes peregrisse exemplo Leonis Magni corroborat, cujus sermones ad populum habiti extant. Procedente vero tempore, ac ætate inprimis Cassiodori, Urbis Episcopos luxu & superbia corruptos, multo remissiores & in docendo negligentiores fuisse affirmat, ac insignem Sozomeni locum *lib. VII. Historiæ ecclesiastica cap. 19.* a Cassiodoro, longe

longe recentiori Historiæ tripartitæ compilatore, depravatum erudite suspicatur. Sequioribus demum seculis, sigillatim Karolino & nono, Episcopos superiorum diligentiam cum desidia paulatim commutasse, ac dein officio hoc perfungi prorsus desisse, præsertim cum permissi-
one Concilii Valentini III id liceret, affirmat: eaque occasione monachos, quibus cæteroquin potestate concionandi interdictum erat, docendi munia occupasse ait, inque functione hujus officii, præscriptione & Pontificis indultu nixos, annitentibus Regularium Generalibus, eos perstitisse. Nihilominus Patres Tridentinos institutionis divinæ & Apostolicæ consuetudinis memores sanxisse, ut Præsules & Prælati ipsi doceant: quod tamen hi insuper habuerint, non sine gravi querela & insectatione cordatorum aliquot in Pontificio cœtu virorum. Cæterum Episcopos ex sua cathedra sermones habuisse annotat; quæ an semper in gradibus altaris posita fuerit, prudenter subdubitare, quam cum doctissimo Henr. Valesio simpliciter affirmare mavult. Potestatem conferendi mysteria, sive, ut Latina ecclesia vocat, administrandi sacramenta, presbyteris æque ac episcopis competere pronunciat, & ex canone secundo Concilii Arausiaci I. (cujus veram pristinamque lectionem restituit) probat. Quod ad jus ædificandi templa attinet, istud monachis, si non consenserit Episcopus, neutiquam convenisse tradit; de solennibus autem in templorum ædificatione & inauguratione adhibitis varia affert, deque ritu scenopegiorum apud Orientis ecclesias recepto, & encaniorum origine differit, ac initia consecrationis ecclesiarum a Constantino Magno repetit, indeque potestatem consecrandi ad jura Imperatorum & Regum spectasse concludit; etsi posthæc sive Cæsarum indulgentia, sive concessione & quadam connivendi ratione, sive Pontificum ambitione & usurpatione, ad Romanam sedem ea translata sit. Quum attingit jus consecrandi virgines, submonet, a primis usque temporibus Ecclesiæ magno in pretio fuisse virginitatem, non adeo tamen coactam, ut illam professæ matrimonium prorsus contrahere nequiverint; sed voto virginitatis rescisso matrimonium legitimum fuisse ex Balsamone docet. Ex Sozomeno autem diversas aliquando a monialibus fuisse virgines ecclesiasticas colligit: & viduarum consecrationem ac velationem exponit; utrasque autem, viduas & virgines devotas, traducto ab Ægyptiis vocabulo *Nonnas* appellatas fuisse, & hodiernum appellari, tradit. Potestatem
clavium

clavium vel aperiendo & solvendo, vel arcendo & ligando contineri ait, nec civilem eam & ad caduca ac peritura, sed sacram esse & ad æterna spectantem: eam autem quæ excommunicandi dicitur & sacris arceat, quarum altera major, altera minor constituatur, omnino prudenter exercendam esse. Majoris censuræ simile aliquid olim Judæos habuisse observat, ejusque modum & rationem triplicem recenset, ac lectores ad Jo. Seldenum ablegat; instituti vero causa ad antiquos Ecclesiæ canones se convertit, & quæ *laica*, quæve *ecclesiastica*, quæ denique *peregrina* sit communio exponit: quomodo item laicæ & ecclesiasticæ communionis jactura fiat, quomodo insuper communione ecclesiastica privati non continuo statum amittant, communione etiam peregrina damnati quod non desierint esse clerici, etsi e tabulis clericorum expuncti essent, recenset. Inserit quædam de literis, quæ dicebantur *communicatorie* & *formata*, quarum illas non recipiebant episcopi a clericis communione privatis, has autem dabant episcopi proficiscentibus: quæ usque adeo necessariae erant, ut clerici sine iis vagantes communione prohiberentur, & licet non ordine, usu tamen muneris privarentur; quæ pœna erat suspensionis, non depositionis, ut loquuntur. His erudite intermixtis *excommunicationem majorem* explicat ac describit, quam episcopi consuetis artibus usi presbyteris ademerunt; sive quod hi injure suo tuendo negligentiores, sive quod isti auctoritate valentiores essent. Semper autem præcedere debere exactam causæ cognitionem monet, citra quam nihil tale decernendum; contumaces vero qui sint & dicantur, & quomodo trina prius adhibita monitione citentur, exponit. Rigorem prudenter improbat, eumque temperandum esse ratione valida & comparatione juris Romani docet, simul addit cerimonias, quæ alibi simpliciores, alibi solenniores usurpantur. Quia autem sæpe eveniebat, ut homines pœnitentia ducti in communionem ecclesiæ redire vellent, asperum difficilemque iis præscriptum pœnitentiæ modum, & ut gravior firmiorque disciplina esset, tempora & stationes pœnitentibus constitutas fuisse refert, ut seorsim consistenter, nec statim fidelibus, a quibus secesserant, separatique erant, immiscerentur. In certas proinde classes distributos, & alios flentes, alios audientes, alios genuflectentes, reliquos consistentes dictos fuisse memorat. Hujus rei potestatem penes episcopos fuisse, qui rationem & modum locumque ac tempus

disciplinæ poenitentium statuerint, sed subsecutis ecclesiæ corruptelis disciplinæ hujus auctoritatem evuluisse observat, postquam poenitentia redemptiones malo exemplo invaluere. Jus perquirendi profectus & mores ordinandorum, semper usitatum fuisse, & ecclesiæ necessarium esse tradit: in quo primas partes episcopi tenuerint, qui procedente tempore negotium istud aliis commiserint. Illud autem jus, quo episcopi sacerdotes inferiores in possessione ecclesiæ mittunt, multum a pristinis ecclesiæ moribus recessisse annotat, cum antiquitus in ipso ordinationis actu simul apprehendendi possessionem vacantis sacri muneris potestas data videatur: recentiora multo post tempore admixta esse inventa, reperto inter investituram & institutionem discrimine, quod ex jure Longobardico declaratur: ita ut investitura ecclesiastica respondeat investituræ abusivæ feudorum, institutio autem investituræ propriæ congruat, atque adeo hæc pro executione illius habeatur. Ritus tonsuræ etiam hac occasione excutit, nec inter jura episcopalia olim relatum eum fuisse censet, veteribus quoque Christianis comam ad laicorum habitum alentibus incognitum fuisse, nec a Christo præceptum, vel ab Apostolis institutum ac præscriptum affirmat. Amplius hic traditur, sine conciliis posse equidem consistere ecclesiam, idque exemplo primorum ecclesiæ temporum evinci, quod Apostoli divinitus docti, ad decidendas controversias non usi sint hujusmodi mediis; posteaquam tamen Principes gentiles religionem Christianam amplexi sunt, publica eorum auctoritate vim ac robur conciliis accessisse; quod inde usque a Constantini Magni ævo deducitur, deque dignitate conciliorum tum œcumenicorum, quæ & ipsa neutiquam parum cum sacro codice dignitatem habent, tum particularium, quæ patriarchalia, dicecesana & nationalia interdum dicebantur, ut & provincialia, disquiritur. Matrimonia de sententia episcopi olim inita fuisse, idque ex antiquissima epistola patere dicit, quæ ad Polycarpum perscripta Ignatii nomen præferat: exinde sententiam rogatos episcopos de nuptiis pronunciasse, & matrimonia interdum dissolvisse. Non prætereundum putavit jus relaxandi obligationem legis ecclesiasticæ, quod regimen ecclesiæ prudenti accommodatione moderandum sit, sæpe etiam regula charitatis exigat, ut majoris mali evitandi causâ aliquid severitati detrahatur: quam relaxandi rationem usus & exempla veterum demonstrant, qui inita circumstantiarum ratione de canonum

rigore

rigore deflexerunt atque dispensationi locum dederunt. Pauperum quoque sollicitudinem attingere episcopum monet, unde jus oriatur nosocomiorum; & scholarum curam iisdem debere esse propriam. Quo factum, ut scholæ episcopales ante alias celebritate floruerint, quas monachi deinde doctrinæ studiis exornarint, quæ cum primis sexto, septimo & octavo seculis in Britannia enituerint, queis Germania multum debeat & religionis Christianæ initia accepta referat. Jus etiam in monasteria ad episcopos spectare cum manifestum sit, infractam tamen & imminutam hanc eorum potestatem observat, cum immunitates atque exemptiones monasteriis concederentur. Hoc cur fieret, causam fuisse partim avaritiam antistitum, monachos sua portione fraudantium, partim incautam temeritatem ipsorum abbatum indignos eligentium, partim voluntariam cessionem, qua episcopi diocesani ultro juri suo competenti renunciabant. Visitandi quoque jus episcopos suo nomine & jure proprio exercere affirmat, eique subjacere omnes diœcesi subjectos, atque omnia loca divino cultui consecrata, & ipsa etiam monasteria exempta, nisi exemptio a visitatione speciatim facta doceri queat. Principes Protestantes hoc jus postliminio repetiisse observat, ac merito ob rempublicam, in qua ecclesia est, sibi asseruisse. Episcopis autem, mutata veteris ecclesiæ facie, certos atque insignes redditus obvenisse, partim ex ordinatione novi episcopi, pro qua semel datur pecunia, quæ *enthronificum* dicitur; partim ex honore cathedræ, quæ pecunia in singulos annos solvitur, & *cathedraicum* atque *synodaticum* nominatur; partim ex decimis, ad parochiales ecclesias pertinentibus, quarum partem quartam episcopi capiunt; partim ex fructibus tam naturalibus, quam civilibus bonorum immobilium; partim ex oblationibus fidelium, & similibus rebus. Jus in bona ecclesiastica episcopos obtinuisse, susceptaque administrationis cura œconomos rationibus ecclesiæ præfecisse, sed in hoc a vestigiis Apostolorum recessisse annotat, qui hoc onere teneri noluerint, atque adeo diaconos administrationi imposuerint, Neutri autem, neque episcopo, neque œconomio alienare, vendere, aut in quoslibet usus res ecclesiæ præsertim immobiles, vertere licere, nisi synodus sciat consentiatque, & summa exigat necessitas, habita prius deliberatione & imperato vicinorum ejusdem provinciæ episcoporum suffragio, notat. Magno inde ecclesiæ commodo receptum ait *precaria* contractum

multo antiquissimum, & ante Alemannos cognitum celebratumque. Isthoc usos persæpe Principes, ac ingruentibus temporum calamitatibus res ecclesiæ utendas fruendas precibus impetrasse. Seculo deinde Karolino Regum quoque jussu precarias concessas esse, quæ sine horum concessu rescindi non potuerint, atque in eo a precariis ab Ecclesia sponte concessis distinctæ fuerint. Cæterum ecclesiam, quatalem, ex intentione Dei & jure divino non habere jurisdictionem & imperium, neque territorium, neque jus gladii, neque jus fori contentiosi: Christum & Apostolos nullam unquam civilem aut judiciariam potestatem exercuisse, & omni jurisdictione coercente prorsus abstinuisse: illud autem ex sequioris Ecclesiæ instituto esse, quod episcopi potestatem cogendi & coercendi sumserint, eamque ex civili potestate veluti delibarent ac decerpserint, suaque deinceps vera, ut sic dicamus, ecclesiastica habuerint, præsertim cum Constantinus Magnus juris dicundi potestatem in eos contulit, ut quicquid ipsi judicassent, vim & auctoritatem sententiæ obtineret. Receptas quoque esse provocaciones sive appellaciones ecclesiasticas tradit, ab eo statim tempore quo Imperatores Christianam religionem sunt professi. Addit, epistolas formatas generatim denotasse consensum in doctrina religionis, & communionem ecclesiæ conservasse; quæ & alia plura accurate & copiose Auctor tractat ab antiquitate & omni liberali doctrina instructissimus.

Libro *quarto* agit de vita & moribus, de pietate, de cura animarum, de castitate, de sobrietate & temperantia, deque prudentia episcopi; de vitanda eidem superbia, ambitione, contentione, avaritia, negotiatione; de non sectandis principum aulis, & non exercendis belli artibus; de fugiendo alexæ lusu, amoliendisque spectaculis & ludis omnibus; de amovendis pugnis & duellis, de saltationibus & choreis, de arcendo venationum studio, de non amplectendo otio, & præsentia Ecclesiæ perpetuo exhibenda; postremo de episcopatibus in terrarum orbe existentibus præclare differit, de canonici juris doctrina optime, si quisquam alius, victuro hoc laudis monumento meritus.

CHRISTIANI KORTHOLTI S. THEOL. D.

Et Prof. Prim. de Processu Disputandi Papistico Tractatus.

Kiloni, apud Joach. Reumann, A. 1685, in 4.

Novi-

NOvitiū Romanæ Ecclesiæ doctorum inventum cum Protestantibus de controversiis Theologicis disputandi, ad æquitatis amissim exacturus Clar. Autor, non magistros tantum istius, verum & summam, scopum, atque fulcra, quibus ruinosa structura nititur, hic describit: neque alio id consilio, quam ut omnibus appareat, cum iis disputatoribus hodie rem esse Protestantibus, quibus nequaquam propositum veritatem inquirere & eruere, sed potius qua unquam ratione possunt, involvere illam ac omnino suppressere; quique in destruendo pariter ac adstruendo sophistas sine exemplo se demonstrant.

Principem nimirum & architectum ἀρχιτέκτων extitisse commemorat Antonium Fabrum juris-consultum sub initium hujus seculi: postmodum a Jesuita Gallo Johanne Gonterio, a Parisiensi Francisco Veronio, a fratribus Batavis Adriano ac Petro de Walenburch, a Laurentio Forero, ab Hieronymo Mulmanno interpolatam fuisse, instauratam, ipsaque praxi expressam, ac propagatam. Summam ad duo capita præcipue recidere: quorū unum, quod de religione cum Pontificiis disputaturi Protestantes, *Iprobare debeant omnia, quæ non ab ipsis admittuntur, seu affirmativa fuerint, seu negativa, nec tamen a Romanensibus ullam vicissim probationem postulare: alterum, quod probationis loco afferre expressa debeant, aut æquipollentia minimum Scripturæ sacræ verba, omni interpretatione, omnibus consequentiis, omnibus naturæ seu rationis principiis penitus seclusis ac remotis.* Scopum μεθοδείας primarium ac principalem esse, nec dissimulante Veronio, ut impediatur veritatis inquisitio, & obstacula ponantur disputantibus, quominus ad determinationem propositæ quæstionis accuratam possit unquam perveniri. Cujusmodi κωλύσεις tamen ac ἐμπόδιας ne quidem in dialecticis disputatoribus tulit Aristoteles: qui vero uti illis non verentur, aperte eos δυσκολαίνειν, tergiversari, minimeque λύσιν ὀρεθῆν, sed Φαινόμενῃ saltem & apparentem apud rerum imperitos forte, attulisse censet, quod Φαῦλος κοινῶς ὁ ἐμπόδιζων τὸ κοινὸν ἔργον, jure merito que habeatur. Fulcra huic technarum generi supposita, ex possessione quæri, & præscriptione juridica. Quæ tamen quam inepte ad præsens trahantur argumentum, quamque nihil Pontificiorum causam juvent, evidenter id dudum ostendisse Calixtum in digressionem de Arte nova Nibufiana num. CXIIX. seq. Hulfemannum in peculiari disputatione de Præscriptione, Dannhavverum in Sect. II. Polemos. Sa-

cræ art. IV. & in Onirocritarum Batavorum Deliquis p. 124. seqq. Conringium Præfat. in libri de Origine Juris Germanici editionem primam, & in Examine libelli Erbermanni p. 29. 30. aliosque, Reformatæ etiam partis, Scriptores. Conringii (eoque & ὁμοψήφων) sententia ab ipso probatur Mabillonio lib. 3. de Re Diplomatica, ut in Actis anno. 1682. p. 134. observavimus. Ipsique Jurisconsulti, e quorum pharetra hoc te- li genus promitur, veritatem negant esse in commercio; negant usu eam capi, possideri, aut præscribi ullo modo posse, quod non abs humano arbitrio, sed a re, velut proprio ac genuino fundamento pendeat. Committi præterea ista procedendi ratione docet vitiosum illum de genere in aliud genus transitum, quem non primo tantum Post. Anal. VII. IX. & XXIII. sed IIX etiam Nicom. II, I. Magnor. Moral. I, & II. de Generat. Animal. IIX. severa lege prohibuit Aristoteles. Sic videlicet Theologia quoque Pontificia

Rebus nimium lasciva secundis
Luxuriat, magnoque novem per jugera saltu
Pulsat Aristotelem.

ut B. Thomæ alicubi de Calviniana loquitur. Possessionis etiam ac præscriptionis titulum jactatum a Donatistis olim, Catholicisque oppositum fuisse, clarissimis testimoniis evincit.

Hinc disquirens, quo tibi sine fulciatur postulorum alterum, quod omni consequentiarum usu privat disputantes, negat Protestantes ullibi ad probationem e solo DEI verbo, sequestrata omni interpretatione, omnibusque consequentiis resectis, sese obstrinxisse: particulis exclusivis, *solum, unicum*, remotas voluisse humanas traditiones, auctoritatem Patrum, consuetudinem antiquam, Conciliorum decreta. Methodistis ipsa opponit Pistorii & Schilleri, qui e sola & unica Scriptura probationes polliciti, nullo modo interpretationes & consequentias proseripserint, exempla: Mascenium, quam nobis & sibi tulerit, legem violare ipsum. Protestantes docere nequaquam in publicis Confessionibus suis, quod omnia credenda *αὐτολεξεί* in sacris habeantur literis, testimonio confirmat Brentii. Fatetur, Protestantes indefinire quidem se ad probandam Ecclesiarum suarum doctrinam ex Scriptura sola obtulisse; veruntamen probationum ex sola Scriptura petendarum numero tam eas contineri, quæ per concepta Scripturæ verba, tum quæ consequentiarum fiant interventu. Id quod ipsa probationum
indo-

indolet aperte nimis arguat, cum probare nil aliud sit, quam rationibus & argumentis aliquid firmare; eoque probationum ex Scriptura qui meminerit, eum hoc ipso & consequentiarum, vel ipsa syllogismi natura teste, meminisse, præsertim cum τὰ ἐξ ἀνάγκης συμβάλλοντα τῆς αὐτῆς εἶναι θεσεως δοκεῖ, ut naturæ doctus lumine loquitur Philosophus.

Efficit Autor inde, occasionem postulatis iniquissimis præbuisse Protestantes minime; quin ea profuxisse potius ab Arrianorum, & Maximini Arrianorum episcopi methodo, quos in suis cum Catholicis de rebus fidei disputationibus, præter nuda ac mera Scripturæ verba admittere quicquam noluisse, scripta veterum loquantur. Baronium, Maximinianam disputandi rationem nobis improperantem, ad ann. LIII. ro. 24. hoc ipso nihil aliud, quam quod eodem cum methodistis novis spiritu agatur, prodere. Diversum sensisse & agnovisse Bartoldum Nihusium. Cujus famosam artem ut oculis subjiceret, Calixti verbis leges ejus recitat. Tametsi vero Nihusiana ἀρρωσία non perinde ut Veroniana, & Walenburchiana, consequentiarum nervis rationem spoliaret; argumentandi tamen potestatem tam absurdus legibus observat circumscribere, ut num per Veronii, an Nihusii ἐνεήματα plus detrimenti capiant eruendæ veritatis recteque ratiocinandi principia, dubites non immerito. A Nihusio ad Jodocum Keddium progreditur. Quem refert in XII. suis quibus ubique triumpharit, postulatis nec consequentias, nec prosyllogismos proscripsisse quidem, principium tamen disputandi & probationis fundamentum peculiare a nostris requisivisse, seu ejusmodi quo Sociniani, Anabaptistæ, aliique a nobis dissidentes non æque uterentur. Perinde ac si geometræ imponas, ut pristinis artis principiis damnatis, ejus adducat generis principia, quibus abuti nequeant οἱ ψευδογροφῆντες: perinde ac si arithmeticæ artis elementa suam demonstrandi vim amittant, quod errori gignendo faciendoque furo abutatur quandoque illis sophisticæ: & quasi Scriptura utente Christo, abusus eadem non fuerit ὁ παραζωον: aut quasi fuisset in Salvatoris officio, abutentis malitia Spiritus perspecta, ad aliud propterea præter Scripturam principium confugere. Vestigiis Keddii insistere notat famosum παραβάτην Andream Frommium, quem in quæstione de existentia universalium committit cum Dreiero, concluditque technis his non alium proponi scopum, quam

quam ut mendacio quærantur latebræ. Quam familiaris præterea similis disputandi ratio doctoribus Romanis aliis fuerit, ipsius declaratur Bellarmini, Gretseri, Sebastiani Heiffii, & Erbermanni exemplis, probandi onus in quæstionibus etiam facti, in negativa patronos partis transferentium; cum tamen ipsa naturalis ratio ad eum id pertinere dicitur, qui aliquid affirmat factum esse, non ad eum qui negat.

Cæterum cur probandi provinciam adeo subterfugiant Romanæ Ecclesiæ promachi, in causa docet esse, quod impedire nequeant, quo minus omnis, quam moliuntur, probandi vis in orbem abeat tandem, ac in petitionem ejus, quod in principio quæsitum fuit, desinat. Idque propterea, quod in hoc primo per se utique verissimo certissimoque, *Quicquid Scriptura sacra docet, infallibiliter verum est*, non acquiescant; sed Scripturæ autoritatem ab Ecclesiæ, vel, quod idem est, Pontificis sui autoritate suspendant, rem scilicet divinæ, immotæ, invictæ, æternæque prorsus veritatis, ex mero humani ingenii figmento demonstraturi. Hinc testimoniis non obscuris conficit, fuisse inter Pontificios, qui Scripturæ perfectionem & in se consideratam pendere ab Ecclesia: imo autoritatem hujus, illius autoritate majorem, superiorem, & excellentiorem esse contenderint. Communissimam tamen Pontificiorum esse sententiam, quod Scripturæ autoritas in ordine ad cognitionem nostram ab autoritate Ecclesiæ pendeat: Ecclesiæ autem nomine unum & solum intelligi Pontificem: inde Romanæ Theologiæ principium emergere, *Quicquid docet ac determinat Pontifex, infallibiliter verum est*. Quod ipsum quam ob hæresin, impietatem, contradictiones, & schismata quorundam Pontificum, ab omni probabilitate abhorreat, quamque indignum assensu ac fide sit, hoc loco fustus docetur. Antagonistas illud probaturos, nil eniti præter vitiosum circumulum; quod probandi genus *I. Poster. Anal. III, §. 6.* false ridet diserteque improbat Aristoteles: nullatenus potentiam exercere concludendi di' ἀλλήλων, ab eodem quidem, verum non nisi in reciprocis (ἀντιπρόσφοντα & ἀντικατηγορούμενα dicuntur ipsi) & ubi alterum altero eorum notius aliquo modo est, admissam, & probatam *II. Prior. Anal. c. V. VI. VII.* nec non *I. Poster. c. III, §. 7. & c. XIII. §. 1.* Quod enim non est, quomodo sciri, quomodo demonstrari ullo utut certissimo principio poterit? *I. Post. An. II, §. 8.* Colorem probationi frustra quæri ex apodictico regressu, utpote in quo utrinque, alio
licet

licet atque alio modo notius habeatur: Divini autem verbi autoritas quando ex nullibi fundata autoritate Pontificis probanda sumitur, nisi nisi ignotius, obscurius, & incertius proferri. Ecquid enim Pontificem ex Scriptura, viceque commutata, Scripturam ex Pontifice, eoque Pontificem ex Pontifice stabilitum ire aliud est, quam A ex B, & ἀνάλογον B ex A, eoque A ex A probare? Et quid Scripturæ fidem ac auctoritatem in dubium vocare, ut eam ex incerta autoritate interpretis queas asserere, aliud, quam Scripturam vulnerare, ut habeas quod ingenii tui figmento sanes? Scripturam mutilare, ne desit quod perficias? quid aliud quam viatorem spoliare, ut vestire queas iterum? aut in flumen detrudere, ut eodem liberato vir magnus appareas?

Quanto rectius Stagirita sapit: Sunt, inquit, vera & prima ea, quæ non ab aliis, sed a se ipsis fidem habent, non debet enim de scientiarum principiis quæri τὸ δικάζειν. Sed unumquodque principium per se ipsum, debet esse fide dignum. *I. Top. I, 6.* Et: De principiis disceptatio non est subeunda geometræ, qua est geometra. Similiterque in aliis scientiis, *I. Post. Anal. XII, 3.* Rursus: Non solum oportet eum, qui habiturus scientiam per demonstrationem est, magis principia agnoscere magisque eis credere, quam conclusioni demonstratæ, verum nec aliud ex iis, quæ opponuntur principiis, & e quibus syllogismus contrariæ deceptionis poterit nasci, credibilius ipsi esse debet, neque ullum notius. *I. Poster. II, §. 18.* Aut qualis tandem erit sapientia, principio per humanam rationem manifesto adhibere, manifesto per divinam revelationem negare velle fidem debitam, aut a persona dubii interpretis suspendere? Num minoris Christianos inter autoritatis, conditionisque deteriorationis erit revelatio, quam ratio? aut in schola forte geometræ discentem credere oportebit: in schola CHRISTI profecturum, in dubium vocare decebit omnia. Pro ecclesiæ testimonio adduci quæ solent, credulitatem tantum humanam, non fidem divinam faciunt. conf. Joh. IV, 39. 42. nec veritati divinæ in se plus conferunt, quam Platoni bibliothecarius ostendens tibi ejus codicem, ut B. D. Scherzerus *p. 18. Theologiæ Systematis Loc. I. §. 19.* loquitur.

Postremo ostendit Autor, nec Tanneri excusationibus sanari caussam, delerive probationis maculam, nec Gregorii de Valentia, nec Becani, nec Richelii. Sub finem annectitur Disputatio de Hostiis Eucharisticis, quam Calvinianis, Roseæ Crucis fratribus, & Socinianorum nonnullis Autor olim in Jenensi Academia opposuit.

CHRISTIANI KORTHOLTI S. THEOL. D. ET
 Profess. Primarii, De Variis Scripturæ Editionibus
 Tractatus Theologico - Historico - Philologicus.

Kilonii, apud Joh. Sebast. Richelium, Anno 1686, in 4.

Quamvis cum manum primum admoveret operi, non aliud Autor Clarissimus habuerit propositum, quam examen eorum instituire, quæ de variis Scripturæ editionibus *secundo libro de Verbo Dei* disputantur a Bellarmino: secumque constituerit, pressis Jesuitæ vestigiis hoc in argumento non progredi longius, quam Cardinalis, ejusque hyperaspistæ, Gretserus & Erbermannus prævisissent; mutato tamen postea consilio, non pauca in Academicæ juventutis usum addidit de Versionibus Orientalibus, quas Bellarminus non attingit, idque in Editione etiam prima anno 1668 luci publicæ exposita. In præsentī vero iterata, adjicienda censuit præterea, quæ cum de Latinis recentiorum translationibus, tum de traductionibus Bibliorum in vulgares linguas explorata atque comperta habuit.

Postquam enim temere nimis fuisse creditum docuisset Scriptorum V. T. interitum, integritatem textus Hebraici defendit ac tuetur, iis quæ pro fontium corruptione Bellarminus objicit, confutatis ac protritit. Chaldaicam translationem quando contemplatur, non extare Targum ostendit in Scripturam universam, Onkelosum etiam paraphrasten ab Aquila Pontico, versionis Græcæ autore plurimum differre. Ad Syriacam versionem veniens, de Syriacæ linguæ origine, & discrepantiâ a Chaldaica differit, quamque nihil titulis & sectionibus capitum editionis N. T. Syriacæ sit tribuendum, Vergerii confirmat & Junii testimoniis: Versionem Græcam, quam ante Alexandrum Magnum extitisse Robertus putat, pro mero commento haberi a Baronio. Hinc argumenta diluuntur, quæ pro asserenda autentica Versionis Septuaginta Viralis autoritate Jesuita nexuit. Porro textum N. T. Græcum, Latinasque translationes ubi generatim evolvisset, de Autore Latinæ Vulgatæ, deque autoritate ejusdem agit, ut & de invicto argumentorum robore, quibus autoritatem illam autenticam convellunt Protestantes.

Examinat præterea loca, cum quæ depravata in eadem esse

Chem-

Chemnitius, tum quæ in Psalmis male reddita fuisse Calvinus contendit, tum quæ in N. T. corruptionem redolent. A Vulgata ad versiones Latinas alias progreditur novissima Editio: Santis nempe Pagnini, Ariæ Montani, Sebastiani Munsteri, Tigurinam a Leone Juda, Bibliandro, Cholino adornatam; quam differre monet a Vatabli: ad interpretationem Sebastiani Castalionis, ad versionem Tremellio-Junianam: ad Isidori Clarii emendationem Vulgatæ: ad Augustini Steuchi Eugubini V. T. recognitionem: ad Osiandri correctionem Vulgatæ, ad Eberi, Pellicani: ad Thomæ Malvendæ aliquot V. T. librorum translationem: ad Cajetani novam Psalterii versionem, ut & Felicis Pratenfis: ad N. T. versionem Erasmi, ad Vallæ & Fabri lucubrationes in N. T.: ad versionem Theodori Beza, Schmidii, Ariæ Montani, Hafenrefferi. Inde ad considerationem revertitur Pentateuchi Samaritani, versionis Arabicæ, & Turcicæ, Æthiopicæ, Persicæ, Armenicæ, & Ægyptiacæ. Hic rursus postrema editio insertos exhibet discursus Autoris de versionibus aliis in vulgares linguas: de Italica nimirum, Gallica, Hispanica, Germanica, Belgica, Britannica & Anglo-Saxonica, Danica; Suecica item, Finnica, Lappica, Islandica, Gothica; de Polonica, Lituonica, Livonica, Russica; de Bohemica, Hungarica, Slavonica, Sub tractatus finem recensentur cum annexis subinde autorum, *Hottingeri, Thuani, Simonii* judiciis, celebriora Opera Biblica: Origenianum videlicet, Complutense, Augustini Justiniani Nebiensis: Opus Regium auspiciis ac sumtu Regis Hispaniarum Philippi II adornatum: Parisiense, seu Biblia Heptaglotta: Anglicanum, quod unum, Hottingero iudice, Bibliothecæ propemodum integræ vicem subire potest: Biblia Hutteriana; Danielis Bombergi & Felicis Pratenfis Veneta; Biblia Buxtorffii Basileensis; Roberti Stephani, alias Vatabli, Lutetiæ edita: Biblia denique Maxima Parisiensis. Cui postremo quam vana & paradoxa Autor Johannes de la Haye tribuerit, adjecta a Doctore nostro docet epicripsis.

LETTRES DU PERE MALEBRANCHE
a un de ses Amis.

id est:

D d 2

Episto-

Epistolæ Patr. Malebranchii ad amicum, in quibus
respondet ad Reflexiones Philosophicas & Theologicas
Arnaldi in Tractatum de Nat. & Grat.

Roterodami, 1686, in 12.

NON falsos nos esse, cum in Actis anni præteriti 1686. p. 191. conjiceremus, nondum finem fore disceptationum inter *Arnaldum* & *Malebranchium*, eventus ostendit. Prodeunt enim adversus Librum I *Reflexionum Arnaldi*, quarum compendium dicto loco dedimus, *Malebranchii* responsiones, *tribus epistolis* contentæ. Indicat ante omnia libros suos & Arnaldi, quos legi vult ab iis, qui veluti cum cognitione causæ judicium de lite hac ferre velint. Deinde præmonitionem, quam Arnaldus *libro suo primo Reflexionum* præmiserat, aggrediens, amicum illum, cujus crisin ille allegat, perstringit; juratam tamen Arnaldi obtestationem ita acceptat, ut asserere nolit, illam contra conscientiam ejus factam esse. Interim persistit in suo de *Adversario* judicio, quod præ nimio fervore ipse inveniat & concipiat in aliorum libris, quæ ibi non reperiantur; ita fieri, ut *Augustinum* pro *Fansenista*, *Malebranchium* pro *Pelagiano* habeat. Hæc & alia præfatus, pro tuendo (sic ait) honore suo, ut (monente ipso Arnaldo) presbyterum decet, non sine aliquo zelo, ad loca ex Arnaldi præloquio verbotenus adducta respondet, & post alia quædam, methodum libri sui *Meditationum Christianarum* ab illo taxatam defendit. Indicat tamen, priores quatuor longe ante *tractatum suum de Natura & Gratia* scriptas esse, neque sibi animum fuisse, quæ sui solum profectus causa composuisset, publicare, nisi ab amicis id fuisset desideratum, & ipse deprehendisset, non carere successu illum scribendi modum, satisque sibi prospexisse, dum non omnia rigide pro Christi oraculis, aut prophetiis vendicaret, quæ sub ejus persona in meditationibus respondentur. Quod vero veritatem etiam philosophicam Christo tribuerit, fecisse id bono fundamento, quia omnis veritas ex Deo est, & exemplo *Augustini* atque *Kempisii*. Agnoscit principia sua, quibus *tractatus de N. & G.* innititur, nondum ab omnibus doctis probari, licet id fiat ab iis, quorum gratia eum scripserit; idem tamen & aliis, & *Cartesio* accidisse: tempus itaque & ulterius examen expectari debere. Concedit

cedit novitatem in Theologia erroris characterem habere, sed restringit ad dogmata, quæ sunt de fide; novas vero dogmatum probationes afferri & posse & debere a Theologis, Philosophiam Theologiæ subjicientibus. Dolet titulo libri sui de N. & G. ab Arnaldo addi verba, *Novum Systema*; hoc enim se usum non esse, neque titulis librorum pomposis ad Arnaldi exemplum superbfere. Ad *cap. I* Arnaldi, negat ante omnia, se statuisse, quod Deus *eodem modo* agat in natura, quo in gratia: utrinque enim agere secundum leges generales, sed non eodem modo. Inde in argumento ab Arnaldo proposito, & a nobis Act. 1686. p. 184. relato, neque *majorem*, neque *minorem* pro sua agnoscit. Negat etiam a se dici, quod sapientiæ divinæ non conveniat alio modo in opere naturæ agere, quam ut causam universalem. Sæpe enim se affirmasse, quod Deus particulari voluntate agat, quoties nempe ordo id poscat. Oppositionem, quod Deus non agat per voluntatem particularem, quando agit secundum leges generales, defendit, eamque negat ab Arnaldo intellectam esse. Aliud esse ait, si dicatur, Deum *habere voluntatem particularem*, aliud si dicatur *semper habere*, aut *per illam agere*. Ostendit etiam, inter leges generales naturæ sive voluntatem generalem practicam, & legem generalem, quam Christus sequatur Patri obediens, nullam esse convenientiam. Christo enim nihil præcipi a Patre contra ordinem, & Christum nil nisi bonum facere secundum legem generalem: sed in natura multa fieri contra ordinem, verum non nisi indirecte sive permissive; ideoque de Deo prædicari non debere, quod velit omnes effectus particulares positive & directe. Respondet ad Arnaldi objectionem, qui putat *velle & facere* in Deo unum esse & idem, atque ita ex effectis particularibus judicari debere de causa sive voluntate particulari. Hoc enim negat, & id ipsum esse notat, de quo controvertitur. Ipse itaque statuit, *velle simpliciter*, & *velle facere non esse unum*, sed *velle facere*, & *facere*, unum esse. Non omnes voluntates Dei, sed practicas solum efficaces esse: velle enim Deum, quæ non faciat: rationes habere, cur velit, sed non habere sufficientes ut faciat; ita *velle ut omnes homines salvi fiant*, *nolle tamen facere omnia, quæ ad salvandos omnes requiruntur*. Pro principio ponit, Deum velle & amare res, quatenus & in quantum sunt amabiles; quia igitur sapientia ejus amabilior sit quam opus ejus, fieri ut etsi omnes homines amet, & salvos esse velit, non tamen faciat, nisi

quod characteri attributi sui (sapientia nempe) conforme sit. Sin aliquid Deum, si ita loqui liceat, impotentem faciat, aut eum impedi- at, quo minus agat quæ velit, hoc nihil esse, quod ab eo distingui possit; alias Deus revera non esset omnipotens: sed sapientiam ejus impedi- mento esse, ne facere, aut mediis se non dignis uti velit. Hoc sensu, ait, Deus non potest omnia, cum non possit agere, nisi per *modos sapi- entissimos*, characteri attributorum suorum convenientes, & respectu operis quod produci debet, *simplicissimos & fecundissimos*. Explicat postea & defendit opiniones suas de *causa occasionali & universali*, & perpetuam elenchi ignorationem ab adversario committi notat, dum sibi imputet, ac si neget *Deum unquam particulari voluntate* agere; cum solum statuat, *raro id & veluti irregulariter* fieri. Itaque Arnaldo obscurum esse tractatum suum de N. & G. quia hunc illis solum Philosophis scripserit, qui secum consentiant, *Deum solum esse veram causam, & creaturas non esse nisi causas occasionales*. Declarat, quid intelligat per vias simplicissimas, quibus Deus utitur in execu- tione decretorum, non vero in ipsis decretis & propositis; & sic contra- dictiones inter sua dicta ab Arnaldo motas vult elidere. Adscribit de- nique multa ex explicatione tertia Tractatus de N. & G. An. 1684. ubi de prædestinatione agit; quorum compendium dedimus in *Act. 1685. p. 307.* Ad quatuor tandem capita, in quæ disputationem conclusit Arnaldus (vid. *Act. 1686. p. 185.*) ex jam deductis respondet. Ad (1) non agnoscit regulam, Deum solum ut causam universalem agere, nec habere voluntatem particularem; sed statuit, quod non agat particulari voluntate, nisi ordo id postulet. (2) negat se in opere creationis causas occasionales admittere, quia nondum erant creatu- ræ, quæ tales causæ esse possint, & angeli a potestate creandi exclusi fu- erint. In (3) æquivocationem esse monstrat, & ad exceptionem suam, qua concedit Deum raro particulari voluntate agere, recurrit, adeoque negat iterum universalitatem imputationis, neque se statuere quod ad omnes effectus particulares voluntas Dei generalis determi- netur per voluntatem hominis liberam. Præterimus quæ circa *finem* ad duas Arnaldi epistolas respondentur, (quas eas putamus, quæ *Libro II. & III. Reflexionum* posthac a nobis enarrandis præmissæ sunt) cum fere ad interpretationem verborum, quibus alter alterius senten- tiam retulit aut intellexit, recidant.

Epistola *secunda* quinque habet capita. I. explicat Autor, quò sensu dixerit, Deum non agere voluntate particulari, nisi quando miracula facit; nempe quod per miracula non intelligat prodigia, quæ vulgo sola pro miraculis habentur, sed quæ non fiant naturaliter aut ex consequentia legum naturalium, ideoq; a Philosophis pro miraculis habentur: hæc non contrariari Scripturis dicit, sed per eas probari. Differit deinde de potentia causarum secundarum, & rejecta tam *Durandi*, qui absq; concursu Dei creaturas agere statuit, quam eorum sententia, qui concursum Dei admittunt, suam stabilit, quod *creatura agant vi efficacia divina, ex consequentia legum naturæ generalium*, per quas Deus participes eas facit suæ potentia, quanquam nullo modo participes faciat suæ independentia. *Cap. II.* ex principiis suis de providentia Dei agit, quam exerceri dicit secundum leges generales. Harum autem quatuor facit genera, per quas Deus propozita sua exequitur. (1) communicatione motus. (2) unione animæ & corporis, quæ duo ex ratione & experientia cognosci ait; sed (3) potentiam angelorum, & (4) Christi, qua in corpora & animas agant, ex Scriptura disci, quanquam non perfecte; multa enim de iis ignorari, & Deum quædam immediate cum Angelis & Christo, extra leges illas generales communicare. Hic iterum ad anthropologias sese recipit, ut ad dicta Scripturæ, quibus particularis providentia adstruitur, respondeat; neque enim Deum particulari voluntate ad conversionem peccatorum uti, licet eam desiderare se, juramento asseveraverit (v. p. 156:) multo minus eam ad animalia transferre, sed agere secundum leges generales, & ita interpretanda esse verba Christi. Extra ordinem vero succurrere Deum per ministerium angelorum, aut ex interventione ipsius Christi, qui tamen non corpus, sed animæ felicitatem procuret. Nam N. Testamenti gratiam in cruce ejusque tolerantia, quæ Christianos decet, consistere: Veteris in temporali successu positam fuisse. Providentia itaque Dei omnia generali quodam modo regi, sed non exclusis hominum actionibus & curis. Tentare Deum, qui particularem ejus providentiam desiderant, cum generalis beneficio sibi prospicere possint. Eadem postea *cap. III.* per aphorismos tractat, & exemplis illustrat, per quæ evincere vult, quæ alibi sapissime inculcavit, de sapientia Dei, qua leges generales & simplices fecerit; per quarum considerationem objectionibus Atheorum melius responderi possit, quam statuendo decreta particularia

laria & absoluta. Agnoscit nihilominus opinionem hanc novam videri, quia per principium philosophicum, antehac non satis cognitum eam explicet, id est quod creaturæ non habeant efficaciam propriam, sed quod Deus faciat omnia. In effectu tamen cum opinione Theologorum communi convenire, qui statuunt mundum regi a Deo per causas secundas; & huic principio denuo profiteretur inniti tractatum de N. & G. neque alio fine eum se scripsisse, quam ut invalescenti hodie opinioni, quod Deus non serio velit salutem omnium hominum, remedium quæreret. *Cap. IV.* speciatim explicat, & adversus Arnaldum defendit, quo sensu dixerit, destructionem Hierosolymorum ex lege Dei generali contigisse, ut opus non sit ad particularem voluntatem eam referre. Non vult tamen negare, particularem etiam voluntatem ad eam accessisse, sed ita, ut ordo generalis id requisiverit. *Cap. VI.* alterum exemplum suum de electione Judaicæ gentis, ut ex ea Christus nasceretur defendit, & pro atroci injuria habet, quod ei Arnaldus errorem Wiclefi, qui omnia necessitati, itemque Pelagii, qui omnia naturæ tribuebat, imputaverit, & dolet omiſſa ab Arnaldo verba sua esse, quibus prævisam a Deo combinationem gratiæ & naturæ esse monuerit, atque ita non negaverit, Deum etiam ad gratiam, non solum ad leges naturæ earumque sequelas necessarias respexisse. Defendit etiam quod dixerit, Judæos aliquo sensu meruisse ex naturalium legum consecutione, ut Deus illis legem daret, scilicet qua talem, & seclusa gratia. Explicat terminos *naturæ & meriti, & meritum justitiæ negat; convenientiæ*, ad scopum Dei, admittit. Denique dubitasse se inficiatur, quod Christus natus fuerit ex Judæis, secundum promissionem Abrahamo factam, sed inquirere voluisse, cur promissio illa Abrahamo potius, quam alii facta sit, eoque rationes suas attulisse de convenientia eventuum, & combinatione naturæ & gratiæ. Fatetur deinde in fine epistolæ, se nondum constituisse, an præter hæc quæ ad c. 16. & 17. Reflexionum Arnaldi responderit, ad alia etiam respondere, an novas ejus quas interim edidit epistolas aggredi, an vero tacere velit, quia videat Arnaldum non intelligere quæ reprehendit, & quod jam sufficienter responsum sit ad omnia, quæ aliquam speciem habeant.

Epistola tertia cæteris brevior est, quia loca Arnaldi, ut in præcedentibus, non sunt adscripta. Respondetur tamen in hac ad VIII objectio-

objectiones Arnaldi, & disquiritur: (1) an in idea de Deo evidenter comprehendatur, quod ad regulas naturæ generales sese adstrinxerit? (2) an & quatenus actiones Dei judicari possint secundum actiones hominum? (3) an nemo ex Patribus & subtilissimis Theologis id observaverit, aut docuerit, ad superandos scrupulos de prædestinatione & gratia, quod nunc docet Malebranchius, Deum non agere voluntate particulari? (4) an & qua ratione defectus in operibus Dei agnosci possint, & annon præstet cum Augustino nullos admittere? (5) an inconstantia aut mutabilitas colligi possit ex operibus quibusdam Dei, quæ contrariari sibi videntur? (6) an non simpliciori modo, ex hypothese authoris, Deus uti potuerit in condendo mundo, quam quo usus est? (7) cur asseruerit autor, Deum formasse corpora organizata, v. g. insectorum, voluntate particulari, eundem tamen agendi modum in operibus longe majoribus non admittat? (8) cur dicta Scripturæ, quibus particularis providentia asseri videtur, anthropologice intelligenda sint? Sed ista fere ex cæteris dependent, aut spinosiora sunt, quam ut paucis explicari possint: quædam etiam ex Arnaldi Reflexionum libris, *secundo & tertio*, lucem accipient; quorum contenta propediem daturi sumus.

ISAACI VOSSII VARIARUM OBSERVATIONUM Liber, cui annexa est Ejusdem Responsio ad objectiones Critica Sacra Simoniana, ut & ad iteratas P. Simonii objectiones Responsio.

Londini apud Robertum Scott, 1685, in 4.

PRius, quam Viri C. L. *Isaaci Vossii* Observationum ad Pomponium Melam appendicem, ejusdemque ad tertias *P. Simonii* objectiones Responsonem, quæ superiore anno junctim sunt edita, receisseamus, id omnino faciendum nobis, ut ejusdemmet *Observationum liber*, cui *prima & secunda* ad *P. Simonii objecta resposiones* sunt adjectæ, fastis nostris literariis, licet paulo serius id fiat (nam is a. 1685 prodiit) inferatur. Agit autem in hac Vir doctissimus, ut summatim omnia percenseamus, primum non de antiquæ tantum Romæ, sed & aliarum, Babylonis puta, Nini, Thebarum Ægyptiarum, Alexandria, Carthagini, Cairi, & Babylonis Ægyptiacæ magnitudine, imo & de magnis

Sinarum urbibus. Huic urbium contemplationi, quæ XIII capitibus absolvitur, additur & XIV, de Sinarum artibus ac scientiis, in quo cum inter alia de antiquo pulveris bellici apud Sinenses usu differatur, commodum in capite subsequente seu XV, quam vetustus inter Europæos ejusdem pulveris sit usus, disquiritur. Quindecim hæc capita excipiunt observationes seu dissertationes aliæ, quarum I est de triremium & Liburnicarum constructione; II de emendatione longitudinum; III de patefacienda per Septentrionem ad Japonenses navigatione; IV de apparentibus in Luna circulis; V de causa gravitatis, qua per diurnam telluris conversionem omnia gravia ad medium tendere ostenditur. Sequitur has observationes tractatus specialis de Sibyllinis, aliisque, quæ CHRISTI natalem præcessere, oraculis. Hæc cum a quibusdam habeantur pro piis & officiosis fraudibus, Vossius ex adverso contendit, fieri non posse, ut a Christianis sint conficta, cum non tantum priusquam Christianorum in seculum exisset nomen, sed diu ante, quam natus sit Christus, & lecta & celebrata pæne ab omnibus fuerint. Sed ejus quidem Tractatus summam uberius referri non attinet, quod ante plures annos in Anglia editus, & in Belgio recusatus in omnium manibus dudum versetur.

Absoluto hoc de Sibyllinis Oraculis libro, idem Vossius responder ad ea, quæ P. *Simonius* in Castigationibus, recensitis in Actis 1685. p. 8. & 1686. p. 106, ipsi objecerat. Tota autem controversia versatur circa LXX Interpretes. Horum versionem ut elevaret Simonius, dixerat præter alia, Christum non ideo secutum esse versionem hanc Græcam, quod ea veritati esset consentanea, sed quod vulgo esset recepta; Aristææ historiam de LXX Interpretibus fabellam esse Judaicam; Origenem plurima loca immutasse & corrupisse in eadem versione, &c. Verum hæc omnia diluit, diluere certe fatagit, Vossius, Simoniumque pariter tam in nomine, quam in dispositione Tetraplorum & Hexaplorum Origenis errasse demonstrat. Neque enim illa sic dicta fuisse a quatuor vel sex columellis, sed Tetrapla, quod quadruplicem continerent versionem; nulla autem Octapla scripsisse Origenem. Examinat præterea Simonius & Chronologiam Vossianam, negatque Judæos studio corrupisse codices, fraudem hanc LXX Interpretibus imputans. Manifeste enim a se invicem dissentiunt in annis Patriarcharum, qui ante & post diluvium vixere, Ebræorum ac Græcorum biblia-
Sed

Sed Vossius contra ostendit, Judæos tempore Aquilæ vel paulo ante, depravasse Hebraica exemplaria, & ideo quidem bis mille annorum tempus expunxisse, ut tempus Messia nec dum advenisse obtinerent. Porro, quia Simonius aliquot capitibus examen in LXXviralem versionem instituerat, erroresque in ea nonnullos notaverat, Vossius loca illa omnia persequitur, & rectene an perperam ea reprehenderit Simonius, eruditorum judicio permittit; & quia hæc scribens, in Angli cujusdam scriptum incidit, continens Rabbinicam & Thalmudicam in I Apostoli ad Corinth. epistolam expositionem, digressionemque in ea de LXX Interpretibus Christiano indignam deprehenderat, (nam iste autor, quem Joh. Lightfootum esse, neminem latet, non LXX, sed quinque tantum presbyteros fuisse, ex Thalmude affirmat, qui regi Ptolemæo legem descripserint, & mentitos esse Aristæam, Aristobulum & Josephum, qui contrarium scribant,) etiam hujus absurdas ac portentosas, ut vocat, cogitationes explodit, ac detestatur.

Sed ne sic quidem quieto esse Autori huic licuit. Cum enim iteratas Simonii objectiones adversus se, (ita enim vocantur, quæ in Opusculis Criticis, anno superiori p. 106 ad Eruditorum Acta relatis, continentur,) fuisset nactus, reponere & illis responsionis aliquid necesse habuit. Reprehenderat autem illud potissimum Simonius, quod Vossius affirmarat, Judæos studio & nequitia codices & chronologiam sacram depravasse; esse enim hoc commentum Vossianum. At Vossius ad hoc regerit, id ex Juliano Pomerio cognosci, nec defuisse olim, qui depravationis hujus reos peragerent Judæos; idemque ex Hieronymo a S. Fide, aliisque pluribus Judæis, qui ad Christianos se contulissent, intelligi; quin & Arabes usos hoc argumento ad convincendos Judæos, interque illos Abulpharaium, cujus verba, prout a Pocockio sunt tralata, adducuntur. Riserat præterea Vossium Simonius, quod dixisset, vaticinium de duratione mundi Elia Propheta attribui. Sed Vossius respondet, de eo non dubitasse Rabbinos antiquos. Rabbinum autem alium pro Elia Propheta intelligendum statuisse Judæos illos, qui cum Hieronymo a S. Fide, ante CCC annos ex Rabbinio Hispano in Christianum converso, congressi convictique, effugium aliud invenire non potuissent. Riserat & illud Simonius, quod *θεωρησιων* seu traditionum Judaicarum librum, cujus Justinianus mentionem facit, Græco sermone concinnatum esse dixerat Vossius.

At hic non alio sermone concinnari potuisse eas contendit, cum non alia tum in Imperio Romano Judæorum lingua fuerit vernacula; ipsum quoque nomen *δευτεροβίβλων* satis clare Græcam testari scripturam, nec aliam esse quam secundam Aquilæ compilationem, quod ex Justiniano & Anastasio Sinaita probat; & quia Simonius ea quoque refellebat, quæ de ordine & constitutione Hexaplorum & Tetraplorum Origenis scripserat Vosius, hic sententiam suam contra Simonium ex Historia Ecclesiastica Eusebii confirmat, affirmantis quippe, hexapla dicta, quod sex contineret versiones, & tetrapla, quod quatuor. Respondet etiam ad reliqua Simonii objecta; sed recensere hoc loco omnia non sustinemus, ne responsionem Vossii integram huc transcribere vel se videamur.

*ISAACI VOSSII OBSERVATIONUM AD
Pomponium Melam Appendix; ejusdemque ad tertias
P. Simonii objectiones Responsio, cum Pauli Colomesii ad
Henricum Justellum Epistola Gallica.*

Londini, apud Robertum Scott. A. 1686, in 4.

Optima omnium atque emaculatissima Pomponii Melæ editio habebatur illa, quæ post tot alias diversis in locis evulgatas, Hagæ Comitum A. 1658 obstetricante Viro Clarissimo *Isaaco Vossio* in lucem prodierat. Neque enim mendis tantum, quibus scatebat alias, repurgatus est in ea textus, sed & observationibus doctissimis ab Editore illustratus. Quoniam autem in his, cum viros alios non incelebres, tum illustres maxime Salmasium, variorum errorum exercitationibus in Solinum hic illic admissorum redarguerat Vosius, *Jacobus Gronovius* in nova Pomponii Melæ editione, quæ superiore anno Lugduni Batavorum edita, & in Actis ejusdem anni p. 445. & seqq. a nobis recensita est, Salmasiani nominis patrocinium magno animo suscepit. Nam in notis suis id unice propemodum Vir clarissimus videtur agere, ut observationes Vossianas refellat, Salmasiumque insimul ab hallucinationibus, quarum incusatus a Vossio fuerat, vindicet. In præfatione etiam ad Lectorem specimen errorum Vossianorum exhibet, quos commiserit in vertendo explicandoque Arriani loco illo, ubi *Pallacopas*, famosissima illa Euphratis in Arabum campos *διώγουξ*, describitur.

Vosius

Vosius autem, cum novissimam hanc Pomponii Melæ editionem a *Job. Georgio Grævio*, Professore Ultrajectino celeberrimo sibi missam, una cum annotatis Gronovianis accepisset, temperare sibi non potuit, quin vindicias pro observationibus suis mox scriberet, & quidem per modum epistolæ ad eundem CL. Grævium perscriptæ, quam & *Appendicem observationum* suarum ad Pomponium Melam appellare voluit. Et sane in his non observationes tantum suas, quas tanquam erroneas allegarat Gronovius, sed & versionem explicationemque suam in loco illo Arriani de Pallacopa, quam Gronovius in præfatione sua ad Lectorem false admodum perfricuerat, *καθόλου* vindicavit, quin omnia, si pauca quædam minutia excipiantur, persecutus est Vosius, quidque adeo de Gronoviana Pomponii editione sentiat, CL. Grævio, qui transmiserat illam, satis clare, sed nec sine bile, exposuit.

Vindiciis hisce Vindiciæ subjiciuntur aliæ, quarum quidem nulla, forte quia breves admodum sunt, in titulo præmissio facta est mentio. Prodierrat enim eodem anno 1685 Oxonii *Dissertatio Humfredi Hodi, A. M. contra Historiam Aristæ de LXX Interpretibus*, in Actis anni superioris mense Aprilis pag. 205. seqq. a nobis recensita, in qua Autor præter alia, & ea quæ de hoc ipso argumento If. Vosius olim scripserat, sub examen revocaverat. Reponere itaque & huic, quem quidem exerte non nominat, aliquid voluit Vosius, atque adeo de una, quod ajunt, fidelia duos, imo tres (nam & Simonio tertium, ut infra patescet, respondit) dealbare parietes. Dixerat autem Hody præter cætera, universam Aristæ historiam ut subrueret, Demetrium Phalaræum S. Scripturæ vertendæ tempore, Bibliothecæ Alexandrinæ præesse non potuisse, quia Demetrius mortuo demum Cassandro, Macedonia Rege, Ægyptum adiisset; idque dixerat Hermippi inprimis, quem Laertius in vita Demetrii allegat, testimonio suffultus. Sed respondet Vosius, nihil ex argumento isthoc confici, nisi id solum, tempus, quo in Ægypto fuerit Demetrius, non viginti quatuor, sed quatuordecim vel quindecim tantum fuisse annorum; Hermippum præterea gemini erroris esse reum, verioremq; illorum videri sententiam, qui statim post amissum Athenarum principatum, aut certe non diu postea, Demetrium ad Ptolemæum se contulisse scribant, ex Diodoro, Plutarcho, Eusebio & aliis. Dixerat etiam Hody, Antigonom, cujus metu Demetrius ad Ptolemæum Lagi se receperat, non fuisse Antigonom

Magnum, sed Antipatrum, Cassandri filium, qui & ipse Antigonus dictus fuerit. Sed Vossius contendit contra, nullum Cassandri filium fuisse hoc nomine insignitum; idque ita esse sic satis speciose ostendit. Nec obstare innuit, quod in Aristeia nulla patris Ptolemæi fiat mentio, quia aliquot annis simul regnarint & Lagides & Philadelphus Ptolemæi, paterque ultimo biennio filio regnum publice, Justino teste, tradiderit: & quoniam Hodyo non vero simile videatur, Demetrium, postquam principatum Athenis tot annos tenuisset, Bibliothecarii munere in Ægypto fuisse functum, eo quod præfectura Bibliothecarum non magis honorifica fuerit apud veteres, quam apud hodiernos; eum *ἀντιστοιχίας* modernæ inculcat Vossius, ut qui nesciat, hodie Archiepiscopum Remensem, primatem totius Galliæ, regium & ipsam esse Bibliothecarium, & Romæ non alium facile Ecclesiæ Romanæ audire Bibliothecarium, quam Cardinalem primicerium; ut plura alia, quæ Hodyo ad *ἀντιστοιχία* respondet Vossius, brevitatis studio jam transcamus.

Vindicias hæc alteras excipiunt tertiæ ejusdem Vossii, seu *Responsio ejus ad tertiâ P. Simonii objectiones*. Versatur autem tota ista, quæ Vossium inter & Simonium exorta est, controversia circa LXX Interpretes, estque illud pomum Eridis, utrum illi peccarint aliquando, an vero recte omnia reddiderint? Posterius adstruxit Vossius, tum in libro de *oraculis Sibyllinis* A. 1679. edito, tum in *responsione ad iteratas P. Simonii objectiones*. Prius vero P. Simonius non in *Historia tantum Critica veteris Testamenti*, sed in *Opusculis quoque Criticis adversus Isaacum Vossium, & in tertiis*, ut a Vossio appellantur, *objectionibus*, quas quidem, *Hieronymi le Camus* nomine latens, ediderat; qua de re conferri cupimus Acta anni 1686, p. 107. His tertiis igitur *ἀντιστοιχία* & tertiis *ἀποβία*s reposuit Vossius, & quicquid novorum argumentorum ad supprimendam LXX versionem a Simonio contra se fuit prolatum, pro virili sua intervertit; idque dum agit, ostendit insimul, non ineptum esse scriptorem *Abulpharajum*, cujus testimonium adduxerat de sacra Scriptura a Judæis ad lucrifaciendos bis mille annos depravata, neque se solum sentire sic, sed & plures alios a se allegatos, quibus gregalem nunc facit & R. Samuelem ben Juda Hispanum, ex Judæo Mahumetanum factum ante D. annos, qui de hac ipsa Judæorum depravatione librum Arabice scripserat; vaticinium Eliæ non esse Thal-

mudici

induci cujusdam Doctoris, sed Eliæ Prophetæ tribui; lectionum diversitates non in exemplorum discrepantiam, sed in codicum depravationes rejiciendas esse; Copticam linguam non exiisse, antequam Arabes Ægypto potiti fuerint, sed solum ferme Græcum sermonem ibi tum obtinuisse; secundam Aquilæ editionem δευτέρωσι omnino fuisse dictam, quia ei id nominis tam a Justiniano, & vetere ejus interprete, quam ab Anastasio Sinaita tribuatur; verbum ἀποκαλύψεως non a LXX demum interpretibus fuisse confictum, cum eodem, quo apud sacros scriptores sensu, apud antiquissimos etiam Græcos occurrat; Origenem nulla concinnasse octapla, sed hexapla & tetrapla &c. Sed longum sit referre omnia, quæ Vossius Simonio in responsione hac ad tertias objectiones minutatim reposuit. Lectorem itaque ad Vossium ipsum, Simonio tertium respondentem, remittimus.

Vindiciis tribus hisce annexa est *Epistola Gallica Pauli Colomesti* d. 3. Octob. 1685 ad *Henricum Justellum* perscripta, de Historia Veteris Testamenti Richardi Simonis. Nimirum cum advertisset Colomefius, se ob ingentes laudes in Isaacum Vossium effusas, Simoni venalem conductitiumque ejus scriptorem videri, se Vossium quidem non semel laudasse ex merito regerit, at non jurasse tamen in verba illius, quemadmodum & in κειμήλιος literariis, in notis ad Quintilianum, & in observationibus sacris disseatire ab eo non debitarit. Apologia huic subjungit observationes varias, quibus non tam refutatum, quam illustratum est Simonis Historiam. Observat igitur, post Ludovicum Ferrandum, *Suniam* & *Fretelam* perperam scæminas existimari, cum Manuscriptum Epistolæ ad illos ab Hieronymo datæ epigraphen hanc præ se ferat: *Charissimis fratribus Suniæ & Fretelæ*. Profitetur etiam codicem Novi Testamenti, quem Beza Cantabrigiensi Academia donavit, nec non alterum Claramontanum Puteanorum Fratrum codicem, qui prioris pars altera est, Irenæi ipsius manu sibi tritos videri, seque a Dodwello, qui eandem Irenæo jam operam navet, quam Cypriano olim, expectare, ut conformitatem allegationum Biblicarum Irenæi cum Cantabrigiensi codicis lectione palam ostendat. Pronunciat quoque, editionem LXX Interpretum Romanam esse omnium optimam, seque emendatiorem, quod Frontoni Ducæo per sui ordinis fratres non licuerit, procuraturum. Concedit præterea pro αὐτός Gen. III, 15. legendum esse αὐτό; quanquam diversam hanc lectionem
jam-

jamdudum Bibliorum Græcorum Basileæ A. 1545. impressorum calci adscriptam fuisse commonet, ubi & Στελεχόν Gen. XLIX, 21. *truncum* non *arbusculam* verti debere censet, ob loca parallela Job. XXIX, 18. Exod. XV, 27. Num. XXXIII, 9. De cætero quia neminem noverat Simonius, qui Hieronymo recentior, antiquiorque Pagnino, Hebræa Biblia in Latinum transtulerit, notat Colomesius eadem epistola, medium inter illos fuisse Cardinalem *Adamum Eison* Anglum, quem *Robertus Wackfeld* in de integritate textus Hebraici, & *Balaus* laudaverint; notat etiam, præfationem Bibliis Græcis Cantabrigiæ editis præfixam autorem habere *Johannem Pearsonium*, Cestriensem Episcopum, refertque ex Fortunati Monachi Itali præloquio in Biblia Venetiis 1609 edita, jussu a Gregorio XIII fuisse Bellarminum, ut Biblia Regia Antwerpensis prius, quam publici juris fierent, Chaldaica paraphrasi truncari faceret. Observat quoque, Versionem N. T. Hibernicam, quam Usserio tribuit Simonius in Historia Critica, autorem agnoscere non Usserium, Archiepiscopum Armachanum, sed *Guilielmum Danielidem* (O-Donnel) qui auspiciis Guilielmi Usserii, Equitis Hiberni, antequam Archiepiscopatum Tuanensem in Hibernia obtinuerit, eam confecerit. Habet & pluscula Colomesius de *Francisco de Enzinas* (i. e. de Aquifolio) qui Biblia Hispanice vertit, Caroloque V Imp. dedicavit; unde & variæ ei cum Theologis Belgis enatæ sunt lites, quarum historiam ad Phil. Melanchthonem (quem magistrum suum salutet, cuique non minus, quam Camerario *Dryander* dictus sit,) perscripserit. Sunt & alia huic epistolæ partim addita, partim interspersa, sed quæ attexere hic non sustinemus, eo quod ista aut ab ipso Colomesio alibi, aut ab aliis pridem observata meminerimus.

*JACOBI GRONOVII EPISTOLA AD
Johannem Georgium Grævium V. Cl. de Pallacopa,
ubi descriptio ejus ab Arriano facta liberatur ab Isaaci
Vossii frustrationibus.*

Lugduni Batavorum, apud Jordanum Luchtman,
A. 1686, in 8.

Observationum suarum ad Pomponium Melam appendicem per modum epistolæ *Isaacus Vossius* inscripserat Viro Cl. *Job. Georgio Grævio*,

Grævio, cujus beneficio & novam Pomponii Melæ editionem cum notis Jacobi Gronovii acceperat. In hac cum acerbe admodum tractatum se a Vossio vidisset Cl. Gronovius, temperare & ipse sibi non potuit, quin eadem, qua is, licentia atque acerbitate, aliquid illi reponeret. Et primum quidem, ut Vossium ipsum non satis Græce doctum esse ostendat, producit locum ex observationibus in Melam p. 135, ubi Vossius in nummo quodam Triballorum legerat ΕΠΙ ΔΙΟΣ ΛΑΙΟΥ, quasi cusus fuerit in honorem frumentarii Jovis, cum ita legendum fuisset ΕΠΙ ΔΙΟΣ ΛΑΙΟΥ, h. e. *Epidius Laji* sc. filius; dein Vossium dicit Græcam vocem *πετρών*, exposuisse *textum, quod ex petris constet*, cum ea *locum* potius petrosum significet. His similibusque aliis quæ hic commemorari non attinet, præmissis, ad Arrianeam Pallacopæ descriptionem, de qua præcipua ipsi cum Vossio controversia intercedit, progreditur. Erat autem Pallacopas fossa seu ductus ex Euphrate in Arabum campos. Hujus ostium Alexander M. in gratiam Assyriorum decreverat obstruere, aliumque ex Euphrate ductum extruere eidem Pallacopæ incidentem, cujus ostium & claudi facilius & aperiri posset, tum ad exonerandum, tum ad continendum alveo suo, prout res exigeret, Euphratem. De hoc itaque Alexandri M. instituto sic Arrianus lib. VII. Expeditionis Alexandri M: *περὲς θόντι δὲ ὅσον σαδῖς τεμάκοντα ὑπὸ πετρῶν ἢ γῆ ἐφαίνετο, οἷα διακοπέσαι εἰ ξυνάφης γενοῖσθαι τῆ πάλαι διώρυγι τῆ κατὰ τὸν Παλλακόπαν, ἔτ' ἂν διαχέουσαι παρέχειν τὸ ὕδωρ ὑπὸ σφύρῳ τῆς γῆς, τὴν τε ἀποσφύρῳ αὐτῆ τῆ τεταγμένη ὥρα μὴ χαλεπῶς γίνεσθαι.* Hæc Arriani verba sic vertit Vossius: *Quumque ad stadia triginta progressus esset, petrosa occurrit terra, quamque intercisam fuisse comparebat. Ea si continua fieret ac denuo conjungeretur, nequaquam ob sui firmitatem aquam transmissura esse videbatur ad antiquam illam Pallacopæ fossam; atque ita prestituto tempore, quancumque Alexandro placeret, non difficile futurum fluminis divortium.* Gronovius vero hunc in modum: *Quumque ad stadia triginta progressus esset, petrosam terram reperit, que si intercisa ad veterem Pallacopæ alveum perduceretur, nequaquam, propter terræ firmitatem, aquam transmissura esse videbatur, atque ita statim anni temporibus facilem aquarum aversionem fore.* Et quemadmodum Vossius versionem suam sub initium appendicis jam

dictæ tueri contra Gronovium conatus est; ita Gronovius eam in hæc epistola infestat denuo, suamque versionem tanquam rectiorem *πρὸς ἡμᾶς* propugnat. Nos uti alibi, ita hic quoque *ἐπιέχομεν*, & quicquid horum litigiorum est, Criticis & *Φιλέμοισι* dijudicandum relinquimus.

FASITHEI AD GRONOVIIUM APOLOGEMA, in ejusque Titivilitia, sive de Tito Livio somnia animadversiones.

Neapoli, apud Novellum de Bonis, A. 1686, in 4.

Sed aliud ecce litigium, quod viros doctos circa argumentum non adeo magni momenti exercet. Dissertationes Epistolicas ediderat memoratus jam sæpius Vir Clar. *Jacobus Gronovius*, inque earum tertia, in qua & alia in Livio loca geographica emendatum iverat, locum illum Livii lib. XXVI, c. 9. ubi expeditio Hannibalis Capua versus Romam describitur: *Inde Algido Tusculum petiit*, legendum sic contenderat: *Inde ab Peto Tusculum petiit*. Quam Livianorum verborum mutationem cum vellicasset Vir magnæ celebritatis *Raphael Fabrettus*, Nobilis Urbinas, in libro de *Aquis & Aquaductibus veteris Romæ*; tantum abest, ut sententiam suam mutarit Gronovius, ut potius propugnarit eam acriter astruxeritque in *Responsione ad Cavillationes*, ut vocat, *Raphaelis Fabretti*, Lugduni Batavorum A. 1684. edita, cujus summam bona, ut solemus, fide, sed omissis plane dictionibus passim in ea obviis, ad Acta Anni 1685 p. 207. seqq. retulimus. Sed nec Fabrettus, cui *Fasithei* assumere nomen nunc placuit, tacere sustinuit. Scripsit enim *Apologema ad Gronovium*, atque in ejus *Titivilitia*, sive de *Tito Livio somnia*, ut vocat, *animadversiones*. In hoc libro paucis nunc, & prætermisissis pari ratione dictionibus adversario non parce repositis, memorando, primum varias super Livium a Gronovio editas emendationes examinat, censuræque, productis non paucis Livii locis, subjicit. Dein errorum aliquot Geographicorum incusat Gronovium, ut qui v. c. in locis Tusculo vicinis noctem sibi finxerit hiemalem, dimidia parte longiorum integra nocte æstiva; Arvernos Galliarum populos ultra Garumnam a Masilia constituerit; Græciam item Septentrionalem in terra sua agnoverit, & Tempe Thessalica *aprica* nominaverit, quæ tamen *opaca, umbrosa, ac tenebrosa* a Poetis describantur. Quibus, similibusque aliis
satis

fatis prolixè expositis, controversiam tandem illam pag. 92, aggreditur, quæ ipsi de situ Algidi & viæ Latinæ cum Gronovio intercedit, utque error, quem putat, Gronovii tanto clarius elucescat, eorum locorum chartam chorographicam, eamque æri incisam, repræsentat, & ad omnia sibi a Gronovio in Responsione isthac objecta respondet. Probare autem Gronovius instituerat, adductis ex Livio locis non unis, Tusculanum districtum Lavicano confinem esse, sibi que adeo verosimile non videri dixerat, Hannibalem flexo itinere montem Algidum transisse, cum ex Lavicano in Tusculanum agrum moveret. Sed respondet Fabrettus, quamvis Algidum oppidum inter Tusculanum & Lavicanum agrum non ita sit medium, ut velut cuneus quidam utrumque territorium findat, aut nemini ab uno ad alterum, nisi itinere per Algidum instituto pateat transitus; a Lavicano tamen agro non jam agrum Tusculanum, sed ipsam Tusculanam urbem petenti Hannibali, Algidum utique montem occurrisset: Tusculano vero agro proximum esse Algidum, ex quibusdâ locis a Gronovio ipso adductis probari posse, quod Lavicani Æquique, post ablatas ex Tusculana regione prædas, in Algidum, tanquam in locum proximum, eumque munitum confugerint. Dixerat etiam Gronovius, Livium semper, quoties de motu locali loquatur, ac speciatim, quoties nominarit Algidum, præpositionem IN vel AB solere præmittere, assertumque hoc suum exemplis aliquot Livianis stabiliverat. Fabrettus autem exempla alia in memoriam ei revocat, quæ ipse non minus, quam parens ejus ex Livio adduxerit, in quibus transitus solo auferendi casu exprimitur; quorum illud ex lib. XXVI. c. II. vel maxime huc quadret: *Inde Albenſi agro in Marſos Annibalem veniſſe, h. e. uti ipſemet Gronovius expoſuit, per Albenſem agrum.* Dixerat præterea Gronovius, quod, sicut Cælius Marcius capiendis oppidis prope Volſcos & Æquos pedetentim boream verſus proceſſiſſet, & poſt expugnationem Lavici Pedum tendiſſet: ſic Hannibal quoque, cum ex agro Anagnio veniret, Lavico Pedum reverti omnino debuerit. Sed Fabrettus tranſmiſſo aut conſeſo, quod de C. Marcii itinere dictum erat, pauca hæc reponit: *Tum vide, Lector, quantiſſimum compendii factum ſit itineri Hannibalis per novâ hanc lectionem ab Pedro Tuſculum; ut cui ad meridiem eundem erat, ut per plura paſſum millia retro actus ad boream, diverticula quaereret.* De cætero quæ ſiverat Gronovio, cur Hannibal, cum ſumma celeritate Romam contende-

ret, non perfliterit in via Latina, quæ Lavicana fuerit brevior? Refpondet Fabrettus, Hannibalem illud iter eum tantum in finem fufcepiffe, ut Romanos ab obfidiōne urbis Capuæ retraheret; viam præterea Latinam Lavicana non breviorē eſſe; intutum quoque fuiſſe, ſi in iſtas periculorum plenas Albanicæ vallis anguſtias ſe immiſiſſet, cum contra per Labicanam viam plana & aperta omnia eſſent. Reſpondet inde Fabrettus & aliis Gronovii quæſitis, eaque occaſione ſuam de quodam Livii loco l. IV. c. 27. conjecturam Lectori expendendam proponit; cum vulgo legatur: *dictator Tuſculo, conſul Lanuvio propiorē locum caſtris ceperunt*; pro Lanuvio, Lavicum ſubſtituens. Deinde quia Silium reprehenderat Gronovius, quod in deſcriptione Hannibalicæ profectionis etiam Algidi mentionem feciſſet, Fabrettus patrocina- tur Silio, eumque non poetica libertate ibi fuiſſe uſum, quod Gronovius dixerat, ſed bona fide omnia ex Livio retuliſſe oſtendit. Verum denique Tuſculi ſitum collocat in cacumine montis, contra opinionem Lucæ Holſtenii, qui Tuſculum e ſuo vertice ſummoque jugo ad decliviam Tuſculani collis, qua Romam reſpicit, deduxerat; ſententiam- quaque hanc ſuam non teſtimoniis tantum ſcriptorum, ſed & ſitu qua naturali qua artificiali, præcis item ruderibus ac veſtigiiſ, & nummo quodam antiquo apud Fulvium Urſinum in gente Sulpitia, in quo Tuſculum exhibetur, confirmat.

Atque hæc de iſto Fabretti Apologemate dicta ſunt, quod ſilentio transmittere honeſte non potuimus, cum Gronovii, cui in eo reſponſum eſt, librum in Actis noſtris loco ſupra dicto memoraviſſemus. Difficile vero eſt, in enarrandis illis doctorum virorum contentionibus, ſimul & brevitati ſtudere, & controverſiæ momenta ita proponere, ut clare ſatis ea Lectori pateant, & nos ſeu alterutrius, ſeu utriusque Auctoris offenſam non incurramus. Et cavere quidem poſterius hoc pro virili ſtudemus, diſſimulantes, quæ acerbius ab altero in alterum jactantur, honorique eorum & exiſtimationi derogant, ſoliusque controverſiæ ſumma capita, ſuſpenſo plane iudicio noſtro, recenſentes. Sed verendum tamen, ne idem nobis accidat, quod illis aſſolet, qui in bellis neutrarum ſunt partium, dumque quietem captant, utriusque bellantium armis inviti obijciuntur; adeo- que dum invidia declinandæ cauſa, contententium inter ſe doctorum virorum de levibus gravibuſve rebus nulli nos mancipamus, utriusque

aut saltem ejus, qui sua negligentius aut cum studio partium relata, quo jure quave injuria suspicabitur, odia experiamur. Unde si parciores forte deinceps in eristicis scriptis commemorandis deprehendemur, causam silentii nostri Benevolo Lectori facile erit divinare.

LEALIS LEALIS DE PARTIBUS SEMEN

*conficientibus in Viro, Epistola ad Dominicum
de Marchetis.*

Patavii, apud Cadorninum, 1686, in 12.

PRæerat antehac Leal Lealis Xenodochio B. Francisci, antequam ad Professionem Chirurgiæ, qua nunc laudabiliter fungitur, ascenderet. Non dimittebat igitur occasionem egregiam, quæ tum temporis se offerebat, quin cadavera creberrime obvia cultro subjiciens Anatomico attentius perlustraret. Comparatam inde noticiam in re Anatomica non vulgarem, nec dubiam, sed assiduis sectionibus confirmatam, diu equidem suppresserat; nunc vero in lucem edere amplius non dubitat, quæ Naturæ scrutatoribus accepta fore arbitratur. Hac vice quidem ea saltem attingit, quæ virorum genitalia concernunt, muliebres partes generationi addictas peculiari reservans Epistolæ. Quemadmodum vero in præsentî Exercitatione ad Regneri de Graaf scripta unice respicit, ita fieri aliter non potuit, quin Observationes clarissimi hujus Anatomici vel confirmaret vel emendaret per ea, quæ tanquam sibi comperta superaddidit. Discedit autem ab eo sæpissime: inter alia, ubi de ortu arteriarum spermaticarum sermo est, asserit arteriam sinistram spermaticam ordinarie non e trunco aortæ sed emulgente nasci. Cumque Regnerus de Graaf arterias has recto ductu ad testes abire statuat, negat id Author noster, siquidem per autopsiam evincit, eas in aliquos passim curvari sinus. Imprimis Anathomos inter arterias atque venas spermaticas acriter defendit, tanquam summe utiles, rationi conformes & experimento singulari manifeste conspicuas. Nimirum aperto adhuc vivente ariete, interaneisque ad latus retractis, vena spermaticam primò prope cavam, dein & corporis pyramidalis basin filo arctissime devincit; postquam igitur arteria spermatica sanguine turget, religatam præscindit; aperta autem vena omnis egreditur sanguis, ita ut turgidæ hæctenus arteriæ, si digitis quodammodo comprimantur, quem continebant sanguinem eo effundant,

dant, claro anastomoseos indicio. Fides sit penes Authorem & au-
plia ma

TAB. IV.

Circa testiculorum conformationem imprimis meatum High-
m. 101 adstruit sub nomine olorini corporis, eumque in omnibus anima-
lium testibus reperiri, & quidem pervium, prolixè docet, adjecta Figura I.
atque adeo graviter in Regnerum invehitur, quod meatum illum semi-
nalem saltem pro membrana vasa fulciente habuerit. Similiter & gra-
tis Hippocrati obrectari a Graafio ut monstret, adducit bina præ ce-
teris loca, quibus probare conatur, divinum senem nunquam voluisse,
e dextro testiculo præcise mares, e sinistro foemellas nasci, quamvis
dextrum ἀγεσνογόνον sive robustiorem, sinistrum vero Ἰηλυζάνον scilicet
infirmiorem nominaverit.

Arridet autem Nobis præ ceteris vesicularium seminalium, quam
exhibuit, structura. Hactenus enim creditum est, eas variis instrui cellulis,
inter se quasi racematis dispositis; nunc vero ad oculum ab Authore
nostro demonstratur, unicum esse canalem, intestino non dissimilem,
qui saltem per varios anfractus juvante membrana in unum collectus fi-
guram illam racemi præ se ferat. Confer Figuram II.

Explicatio Figurarum.

FIGURA I

Testis ovilli quadripartiti internas partes, seminariis primo vasis
ademptis, ne reliquorum præpedirent conspectum, profert. Porro inti-
mam faciem membrane nerveæ, cum discurrentibus ultro citroque san-
guiferis vasculis prodit. Insuper arteriarum tubulos ab ipsa in semina-
lem meatum protensos, & lymphæ ductus crassiuscule, meatumque præ-
fertim seminalem, & huic adnatum epididymida exhibet.

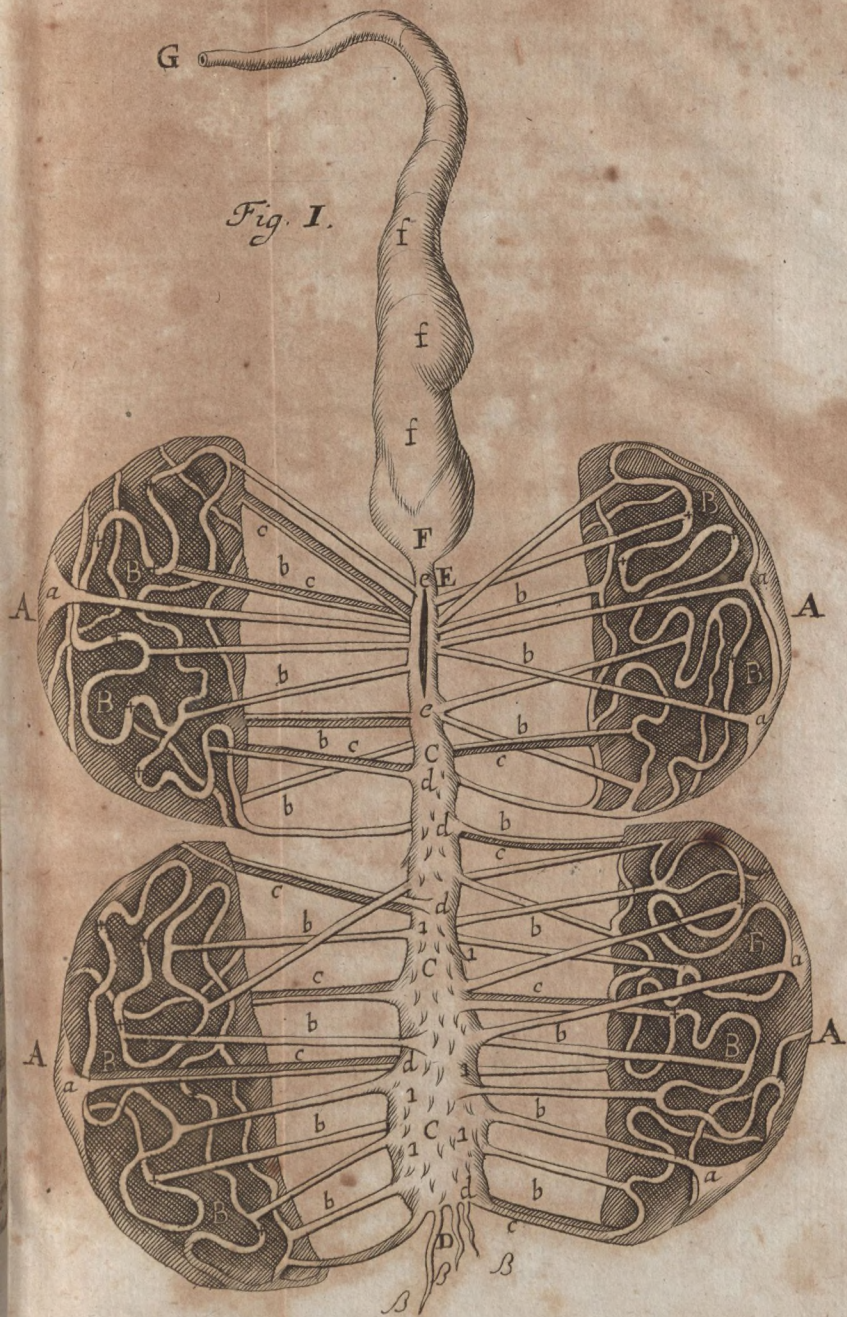
AAAA Nervea membrana in quatuor secta æquales partes, enor-
miter a naturali situ retractas, ut que interjacent, facilius conspici queant.

BBBB &c. Membrana nerveæ intimus paries, in quem ++++++
vascula sanguifera temere inambulant.

aaaaaa Externa nerveæ faciei portiones, quibus breviores obfiterunt
arteriarum ramuli sanguinem in corpus olorinum vehentes, ne in planum
cum suo toto extenderentur.

CCC Olorinum corpus, sive Measus seminarius; in quo D princi-
pium seu basin, E vero finem, veluti coni extremam partem designat.

bbbbbbbb Arteriola sunt ab iis connata propaginibus, quas ner-
veæ

vea membrana intime ambit. Earum multæ rectæ in corpus olorinum implantantur. Reliquæ obliquatæ, antequam Meatum subeant, modicum inter vascula seminaria spatiantur.

ccccccc Tenuissima vasa candida lymphaticis non imparia, & arteriis parallela, ruditer tamen expressa, quorum plura ob summam exilitatem servare in testis præparatione fuit nefas. Inibi ferme, quæ olorinum corpus arteria ineunt, prodire ista videntur; ab hoc in verream conscendunt, in cuius interiora adeo se occultunt, ut luminum aciem illudant.

dddd Nonnulla loca in quibus desinunt vicissim cum nervulis arteria, & consurgunt lymphæ ductus.

ee Meatus seminarii scissus, per quem internus ejusdem canalis percipitur.

iiiiiii Vasculorum radices seminariarum, & termini, quæ evulsa principio fuere, ut olorinum corpus, & reliquæ ei vasa annexa contueri facile liceret.

BBB Tres vasculorum seminariarum propagines, quas reliquæ prolixiores ob commodum situm culter reliquit.

F Epididymidos principium, quod finis Meatus seminarii facit, quum pertusa nervea membrana de summo bulbo erumpit.

fff Epididymidos lobulorum interna facies, quæ testi adhaerescens secundum illius longitudinem flexuose discurrit.

G Vasis deferentis initium.

FIGURA II

Intestinula exhibet seminalia (vulgo vesiculas seminales) ex humano excerpta cadavere, quorum unum glomeratum apparet speciem vesicula præseferens, alterum vero solutum, & communi exutum membrana, ut eleganter cacum videatur amulari intestinum. Exponit præterea intestinulorum ductus omnes, cum qui semen invehunt, tum qui evehunt. Horum insuper coalitum designat, quo intestinula in unum canaliculum conveniunt, per quem solum semen in urethram expromunt.

A Canaliculus unicus qui semen in urethram eructat, a duobus intestinulorum seminalium tubulis in unum coalescentibus efformatus.

B Ductuum coalitus angulum obtusum, ubi cc illorum est principium a summo intestinulorum vertice deductum.

CC Deferentium vasorum extrema lateraliter in intestinula commissa, quæ cum juxta principium excrementium ductuum intestinalia in eant, angulum faciunt cc acutum.

DD Vul-

DD *Vulgares capsulae seminales, quae tamen sic caute solvantur, ubi
littere bbbb longiores factae insigniter gracilesunt.*

EE *Deferentia vasa a suo stipite recisa.*

dd *Deferentia vasa nonnihil suo principio latiora.*

F *Seminale intestinulum membrana communi ita praecinctum,
ut inequalis vesiculae formam proferat.*

GGG *Seminale intestinulum alterum ab omni expeditum mem-
brana, ut naturalem longitudinem pandat, in quo γ cervicem, δ fundum,
a a a a vero quasdam illius gibbositates indicant.*

LIBRI NOVI.

A Continuation of the new Digest of Bones; its Improvements and new
uses it hath been applyed to: Together with some Improvements and new Uses
of the Air-pump, tryed both in England and in Italy. By Denys Papin, London
1687, in 4.

Joh. Adami Scherzeri Breviarium Theologicum Hulfemannianum; enuclea-
tum atque auctum, cum Praefatione D. Val. Alberti. Lipsiae apud J. C. Tarno-
vium. 1687, in 4.

Hieronymi Fabricii ab Aquapendente Opera omnia Anatomica & Physiolo-
gica, haecenus variis locis ac formis edita; nunc vero certo ordine digesta & in
unum volumen, redacta: cum Praefatione D. Joh. Bohnii P. P. & indice locu-
pletissimo. Lipsiae apud J. F. Gleditsch. 1687, in fol.

Raimundi Martini Pugio Fidei adversus Mauros & Judaeos, cum Observationi-
bus Josephi de Voisin, & Introductione Joh. Benedicti Carpzovii, qui appen-
dis loco Hermanni Judaei Opusculum de sua conversione ex MSCto Bibliothe-
cae Paulinae Academiæ Lipsiensis, recensuit. Lipsiae apud Frid. Lanckisii Hæ-
redes 1687, in fol.

Theologiae sive potius *Ματαίολογίας* Judaicae atque Mohammedicae seu Turci-
co-Perficae Principia sublesta & fructus pestilentes; auct. Aug. Pfeiffero D. Lipsiae
apud J. F. Gleditsch 1687, in 8.

Jacobi Tollii Fortuita, in quibus praeter Critica nonnulla, tota Fabularis Hi-
storia Graeca, Phoenicia, Aegyptiaca ad Chemiam pertinere asseritur. Amste-
lod. apud Jans. VVaesbergios 1687, in 8.

Horti Academici Lugduno-Batavi Catalogus, exhibens Plantarum omni-
um nomina, quibus ab anno 1681 ad a. 1686 hortus fuit instructus, ut & pluri-
morum in eodem cultarum & a nemine huc usque editarum Descriptiones & Ico-
nes, auctore Paulo Hermanno. Lugd. Bat. apud C. Boutensteyn, 1687. in 8.

Defensio Relationis de Antonia Burignonia, Actis Eruditorum Lipsiensibus
Mensis Januarii A. 1686. insertae, adversus Anonymi famosas chartas, Amste-
lodami sub titulo *Moniti Necessarii* publicatas &c. Lipsiae apud J. F. Gleditschium
1687, in 4.

